МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: «**ВИХОВНІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0133-з
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
Т. В. Кравченко

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. філ. н., доц._____ М. А. Томченко

Рецензент: професор кафедри дошкільної та початкової освіти, д. пед. н. _____ М. Д. Дяченко

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма Початкова освіта

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри_____
«____» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ (СТУДЕНТОВІ)

Кравченко Тетяні Володимирівні

1. Тема роботи: «Виховні традиції українського козацтва у формуванні патріотичних почуттів учнів початкової школи»
керівник роботи Томченко Марина Анатолівна, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. філ. н.
затверджені наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 р. № 1446-с

2. Строк подання студентом роботи: 28.11.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, соціальної й філософської літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): з'ясувати сутність поняття «виховання», «українське козацтво», «патріотизм», «патріотичні почуття»; розкрити завдання патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку, визначено риси патріотичної особистості дитини молодшого шкільного віку; визначити педагогічні умови формування патріотичних почуттів дітей початкової школи; визначено рівні сформованості патріотичних почуттів; дослідити рівень сформованості патріотичних почуттів дітей початкової школи, розробити методичні рекомендації щодо патріотичного виховання дітей засобами традицій українського козацтва.

5. Перелік графічного матеріалу: 5 таблиць, 21 рисунок з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Томченко М. А.	01.11.2023 р.	29.11.2023 р.
Розділ 1	Томченко М. А.	06.12.2023 р.	22.04.2023 р.
Розділ 2	Томченко М. А..	16.06.2024 р.	12.09.2024 р.
Висновки	Томченко М. А..	19.09.2024 р.	29.09.2024 р.
Додатки	Томченко М. А..	10.10.2024 р.	28.10.2024 р.

7. Дата видачі завдання: 23.09.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень	виконано
2	Аналіз наукових джерел	листопад	виконано
3	Написання вступу	грудень-березень	виконано
4	Написання першого розділу	квітень-вересень	виконано
5	Написання другого розділу	вересень	виконано
6	Написання висновків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ Т. В. Кравченко
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ М. А. Томченко
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

Нормоконтролер _____ Ю. Є. Зубцова
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 50 с., 5 таблиць, 21 рисунок, 58 джерел.

Мета дослідження: теоретичне та практичне обґрунтування застосування виховних традицій українського козацтва у формуванні патріотичних почуттів дітей початкової школи.

Об’єкт дослідження: процес формування патріотичних почуттів учнів початкової школи.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування патріотичних почуттів учнів початкової школи.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел; спостереження, опитування.

Теоретичне значення: розробити та обгрунтовати модель формування формуванні патріотичних почуттів учнів початкової школи засобом вихованих традицій українського козацтва, визначити риси особистості з патріотичними почуттями, форми, методи роботи з учнями початкової школи щодо формування у них патріотичних почуттів.

Практичне значення: впровадження визначених педагогічних умов формування патріотичних почуттів до освітнього процесу закладу загальної середньої освіти; розроблення методичних рекомендацій щодо формування у дітей початкової школи патріотичних почуттів засобами виховних традицій українського козацтва.

Галузь використання: заклади загальної середньої освіти.

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО, ВИХОВАННЯ, ПАТРІОТИЗМ, ВЧИТЕЛЬ, УЧНІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ, ПАТРІОТИЧНІ ПОЧУТТЯ.

SUMMARY

Kravchenko T. A. Educational traditions of the Ukrainian Cossacks in the formation of patriotic feelings of primary school students

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, conclusions, a list of used literature (58 items, 4 of foreign origin) and 15 appendix on 29 pages.

The work examines the problem of educational traditions of the Ukrainian cossacks in the formation of patriotic feelings of primary school students.

The purpose of the research: theoretical and practical justification of the application of the educational traditions of the Ukrainian Cossacks in the formation of patriotic feelings of primary school children.

The research tasks:

1. To find out the essence of the concept of "patriotic education", "patriotism", "patriot", "Ukrainian Cossacks".

2. To reveal patriotic education by the means of Ukrainian Cossacks, to determine the traits of a patriot in the personality of an elementary school child.

3. To define and characterize the pedagogical conditions of patriotic education of primary school children by means of Ukrainian Cossacks.

4. To investigate the level of formation of patriotic feelings of elementary school students.

5. To investigate the level of creativity of teachers of preschool education institutions.

6. Develop methodical recommendations for working with teachers of preschool education institutions on creative development.

The object the the process of formation of patriotic feelings of elementary school students.

The research subject: pedagogical conditions for the formation of patriotic feelings of primary school students.

The part 1 “Theoretical aspects of the problem o Educational traditions of the

Ukrainian Cossacks in the formation of patriotic feelings of primary school students. In the course of the study, the essence of the concepts patriotism", "patriotic upbringing", "patriotic feelings". Features of a patriotic portrait of a child of primary school age are determined. Pedagogical conditions for the formation of patriotic feelings among elementary school students have been developed and characterized: cooperation of all participants in the educational process in patriotic upbringing of children; provision of integrated education, provision of knowledge to children; effective organization of distance education in the direction of patriotic education; implementation of an activity approach in working with primary school students.

The part 2 “The method Educational traditions of the Ukrainian Cossacks in the formation of patriotic feelings of primary school students” The model of the formation of patriotic feelings of elementary school students by means of the educated traditions of the Ukrainian Cossacks was developed and substantiated.

The components (cognitive-cognitive, emotional-value, behavioral, reflective), levels (high, medium, low) and indicators of patriotic upbringing of children of primary school age were determined.

Keywords: ukrainian cossacks, education, patriotism, teacher, primary school students, patriotic feelings.

ЗМІСТ

Вступ…….. 8
Розділ 1. Теоретичні аспекти проблеми формування патріотичних почуттів учнів початкової школи..... 12
1.1. Аналіз стану дослідженості проблеми запровадження українського козацтва у формування патріотизму учнів початкової школи ....…… 12
1.2. Українське козацтво у формуванні патріотичних почуттів учнів початкової школи..... 19
1.3. Педагогічні умови формування патріотичних почуттів учнів початкової школи……. 25
Розділ 2. Дослідження рівнів сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи……. 33
2.1. Визначення компонентів, показників сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи……..... 33
2.2. Дослідження рівнів сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи……..……...……... 41
2.3. Методичні рекомендації щодо патріотичного виховання дітей початкової школи засобами виховних традицій українського козацтва..... 50
Висновки……...…… 55
Список використаних джерел……...……..… 58
Додатки…….. 64

ВСТУП

Актуальність патріотичного виховання молодших школярів пов’язана з тим, що зараз дуже багато негативної інформації, особливо в засобах масової інформації, яка часто підриває віру і любов до народу і країни у дітей. Наразі під час воєнного стану особливо значущим є формування особистості громадянина дитини з патріотичними почуттями і національними цінностями. Адже надалі молоді доведеться відновлювати країні після війни. Саме тому необхідна увага вчителів щодо патріотичного виховання школярів.

В умовах сьогодення необхідно формувати патріотичні почуття учнів початкової школи. Означена проблема є актуальною, оскільки в умовах війни кожна родина занала певних втрат чи переосмислення національних цінностей.

Особистість дитини починає формуватись з дошкільного віку, надалі роботу у цьому напрямі продовжує початкова школа. Надважливо, щоб вчитель початкової школи був взірцем для дітей, мав патріотичні якості, свою власну позицію громадянську, саме тоді діти будуть спрямовані на засвоєння норм, моралі поведінки громадянина України. Підростаюче покоління є запорукою успішного майбутнього нашої країни.

У період війни країна зазнала трансформацій політичних, економічних, певних втрат населення, тощо. Ціннісна сфера сучасних українців спрямована на віру, виживання, підтримку військових, організацію волонтерства тощо, що спрямовано на забезпечення територіальної цілісності, незалежнгості України.

За Концепцією Нової української школи зазначено, що необхідно навчати дітей з початкової школи спілкуватись рідною мовою, цінувати її, шанувати, поважати історію та надбання українського народу, формувати у дітей власну громадянську позицію, національну ідентичність. Завдяки різним формам роботи, методам, прийомам, засобам вчителі початкових класів мають спрямувати свою роботу на успішне патріотичне виховання дітей, формування у них патріотичних почуттів, гідності, визнання своєї країни.

Питання патріотичного виховання дітей початкової школи досліджують науковці С. Воробйова, І. Бех, Л. Аристова, В. Рижук, О. Ковальчук, В. Корж, Г. Костюшко, Л. Крамаренко, О. Носова, Н. Степанова, С. Тесленко, Т. Філімонова та інші. Вчені увказують на необхідність національно-патріотичного виховання у сім'ї та освітньому процесі закладів освіти рівзного рівня. На думку вчених, правильно спланована програма навчання, зразок вчителя, виховні заходи, співпраця із батьками є запорукою ефективного патріотичного виховання дітей початкової школи.

На думку Н. Бібік, О. Вашуленко, Л. Добровольської, Л. Кравчук необхідно у патріотичному вихованні форомувати знання дітей про історію та культуру українського народу, традиції та значення українського козацтва їх внеску у розвиток нашого суспільства.

Науковці вважають що не тільки знання історії та надбань українського народу є показником патріотизму та виховання дитини, а й знання сучасних письменників, поетів, видатних українських діячів, спортсменів, музикантів тощо.

Як зазначає І Бех діти є запорукою успішного майбутнього країни, від їх виховання залежить подальша доля, територіальна цілісність, незалежність держави.

На думку В. Сухомлинського, кожна дитина є частинкою українського суспільства, саме тому з дитинства необхідно прищеплювати норми і правила поведінки, формувати патріотичні почуття, повагу до країни, її традицій та надбань, повагу і любов до батьків та родини загалом.

Питання використання українського козацтва як засобу патріотичного виховання дітей початкової школи розкривають у своїх наукових розвідках П. Мигун, Н. Міма, К. Мнищенко, Н. Радчук, С. Садовенко, О. Сафарова, Л. Стеценко, М. Човрій таінші. На думку науковців за зразком подвигів українського козацтва, їх мужності, портрету, звичаїв та традицій можна з0ацікавити сучасних дітей, виховати у них повагу та любов до соєї країни, її цінностей.

З огляду на вище зазначені тези, це зумовило вибір теми нашого дослідження «Виховні традиції українського козацтва у формуванні патріотичних почуттів учнів початкової школи».

Мета дослідження полягає у теоретичному та практичному обґрунтуванні застосування виховних традицій українського козацтва у формуванні патріотичних почуттів дітей початкової школи.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність поняття «патріотичне виховання», «патріотизм», «патріот», «українські козаки».

2. Розкрити патріотичного виховання засобами українського козацтва, визначити риси патріота особистості дитини початкової школи.

3. Визначити та охарактеризувати педагогічні умови патріотичного виховання дітей початкової школи засобами українського козацтва.

4. Дослідити рівень сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи.

5. Розробити методичні рекомендації патріотичного виховання дітей початкової школи засобами українського козацтва.

Об'єкт дослідження – процес формування патріотичних почуттів учнів початкової школи.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування патріотичних почуттів учнів початкової школи.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел; спостереження, опитування, анкетування.

Теоретичне значення: розробити та обгрунтовати модель формування формуванні патріотичних почуттів учнів початкової школи засобом вихованих традицій українського козацтва, визначити риси особистості з патріотичними почуттями, форми, методи роботи з учнями початкової школи щодо формування у них патріотичних почуттів.

Практичне значення: впровадження визначених педагогічних умов формування патріотичних почуттів до освітнього процесу закладу загальної

середньої освіти; розроблення методичних рекомендацій щодо формування у дітей початкової школи патріотичних почуттів засобами виховних традицій українського козацтва.

Результати дослідження можуть бути застосовані вчителями початкових класів, заступниками директора за виховної роботи, педагогами-організаторами, батьками дітей початкових класів, особами, які цікавляться питаннями патріотичного виховання дітей початкової школи, формування їх патріотичних якостей.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Аналіз стану дослідженості проблеми запровадження українського козацтва у формування патріотизму учнів початкової школи

Проблема патріотичного виховання дітей початкової школи є центром наукових досліджень вчених. Цю проблему розкривають у своїх працях науковці: Л. Аристова [2], Ю. Бабич [4], Х. Бедрій [6], В. Гнатюк [17], П. Черниш [17], А. Крицька [34], В. Киричок та інші.

Для подальшого нашого дослідження вважаємо необхідним розкрити основні поняття теми: «патріотичне виховання», «патріотизм», «патріот», «українські козаки».

Поняття «патріотичне виховання» визначається у Великому тлумачному словнику як комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, що спрямована на дітей та підростаючне покоління, працює із залученням громадських організацій, сім'ї, закладів освіти різного рівня, певних соціальних інститутів, що забезпечують формування у дітей, підростаючого покоління високої патріотичної, національної свідомості, почуття вірності, любові до держави, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку захищати свою країну, її незалежність, територіальну цілісність, надбання [8].

І. Бех визначає «патріотичне виховання» як є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, держави, мови, нації, незалежності, територіальної цілісності тощо [3].

О. Кудря трактує «патріотичне виховання» як систему форм, методів, прийомів, заходів що спрямовані на формування ціннісної сфери особистості, фомування патріотичних почуттів, таких як повага до традицій, звичаїв народу, мови, формування національної свідомості [31].

В. Кульчицький визначає «патріотичне виховання» спосіб формування

особистості громадянина України з його патріотичними почуттями, цінностями, свідомістю [32].

Враховуючи дослідження вчених одначеного поняття ми дійшли власного трактування «патріотичне виховання», як система роботи, що спрямована на формування особистості громадянина з сформованою системою цінностей, патріотичних почуттів, свідомістю надіональною, громадянською позицією.

Вважаємо необхідним узагальнити думки вчених щодо поняття «патріотичне виховання». Отже, нами здійснено багатовекторний аналіз дефініції «патріотичне виховання» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Сучасні характеристики сутності поняття «патріотичне виховання»

Дослідники	Сутність поняття «патріотичне виховання»
Великий тлумачний словник	«Патріотичне виховання» є комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, що спрямована на дітей та підростаючне покоління, працює із залученням громадських організацій, сім'ї, закладів освіти різного рівня, певних соціальних інститутів, що забезпечують формування у дітей, підростаючого покоління високої патріотичної, національної свідомості, почуття вірності, любові до держави, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку захищати свою країну, її незалежність, територіальну цілісність, надбання
І. Бех	«Патріотичне виховання» є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, держави, мови, нації, незалежності, територіальної цілісності тощо
О. Кудря	«Креативність» є систему форм, методів, прийомів, заходів що спрямовані на формування ціннісної сфери особистості, фомування патріотичних почуттів, таких

Продовження таблиці 1.1.

	як повага до традицій, звичаїв народу, мови, формування національної свідомості
В. Кульчицький	«Патріотичне виховання» є спосіб формування особистості громадянина України з його патріотичними почуттями, цінностями, свідомістю.
Власне визначене поняття	«Патріотичне виховання» є система роботи, що спрямована на формування особистості громадянина з сформованою системою цінностей, патріотичних почуттів, свідомістю надіональною, громадянською позицією.

Поняття «патріотизм» трактується В. Матящук як громадянське почуття, яке вміщує в собі любов до Батьківщини і у змісті готовність жертвувати своїми інтересами задля цілісності держави, вміння бути відданим своєму народові, мати гордість національної культури, звичаїв, традицій, емпатійне переживання своєї територіальної і моральної приналежності до держави, готовність діяти в інтересах країни та захищати її у різні історичні періоди [34].

Поняття «патріотизм» розривається І. Мосяковою як моральний і політичний принцип, соціальне почуття поваги до свого народу, система цінностей відданого патріота і громадянина своєї держави, змістом якого є любов, повага до родини, Батьківщини, її цінностей та надбань [38].

Л. Паніна трактує поняття «патріотизм» як одну з форм любові до себе, своєї родини, країни, території, свого суспільства та його культурних надбань, наявність почуття патріотизму і любові до Батьківщини, національної свідомості, вчинків і дій, що спрямовані на збереження цілісності і незалежності держави.

Враховуючи вище зазначені трактування означено поняття ми пропонуємо власну характеристику дефініції «патріотизм», як почуття громадянина України, що вміщує в своєму змісті повагу до родини, суспільства, країни вцілому,

наявність системи цінностей сучасного патріота, дій, мотивів, що спрямовані на розбудову своєї країни її захист у разі необхідності.

Вважаємо необхідними узагальними та ппредставити думки вчених щодо траектування поняття «патріотизм».

Таблиця 1.2

Сучасні характеристики сутності поняття «патріотизм»

Дослідники	Сутність поняття «патріотизм»
В Матящук	«Патріотизм» є громадянське почуття, яке вміщує в собі любов до Батьківщини і у змісті готовність жертвувати своїми інтересами задля цілісності держави, вміння бути відданим своєму народові, мати гордість національної культури, звичаїв, традицій, емпатійне переживання своєї територіальної і моральної приналежності до держави, готовність діяти в інтересах країни та захищати її у різні історичні періоди
І. Мосякова	«Патріотизм» є моральний і політичний принцип, соціальне почуття поваги до свого народу, система цінностей відданого патріота і громадянина своєї держави, змістом якого є любов, повага до родини, Батьківщини, її цінностей та надбань.
Л. Паніна	«Патріотизм», як одна з форм любові до себе, своєї родини, країни, території, свого суспільства та його культурних надбань, наявність почуття патріотизму і любові до Батьківщини, національної свідомості, вчинків і дій, що спрямовані на збереження цілісності і незалежності держави.
Власне визначене поняття	«Патріотизм» як почуття громадянина України, що вміщує в своєму змісті повагу до родини, суспільства, країни вцілому, наявність системи цінностей

Продовження таблиці 1.2.

	сучасного патріота, дій, мотивів, що спрямовані на розбудову своєї країни її захист у разі необхідності.

Центром дослідження поняття «патріот» є наукові праці вчених: О. Поліщук, Л. Паніної, С. Никончук [39], О. Тхоржевського [46], Т. Філімонової [50], О. Товканець [38].

Поняття «патріот» розкривається вченими як «особистість, яка любить свою Батьківщину, готова захищати її, діяти в її інтересах, має патріотичні почуття» [50].

О. Руденко вважає, що «патріот» поняття трактується як людина, яка має безкорисливу любов та відданість до своєї Батьківщини, має переживання щодо своєї приналежності до країни [45].

І. Бех трактує поняття «патріот» як людина, яка щоденно і самовіддано працює для своєї країни, готова захищати незалежність, територіальну цілісність країни, людина яка має національну свідомість, сформовану національну ідентичність. Ми погоджуємось із думкою видатного науковця, що патріот має бути готовим до дій, у рамках інтересів своєї країни, повинен мати цінності та сформовані патріотичні почуття [7].

На нашу думку «патріот», людина, яка має національні цінності, поважає свою країну, мову, її історію, символіку, готова захищати свою країну, має сформовані патріотичні почуття, волродліє рідною мовою.

Вважаємо за потрібне узагальнити думки всчених щодо поняття «патріот» (таб.1.3.).

Таблиця 1.3.

Сучасні характеристики сутності поняття «патріот»

Дослідники	Сутність поняття «патріот»
О Поліщук	«Патріот» – це особистість, яка любить свою Батьківщину, готова захищати її, діяти в її інтересах, має патріотичні почуття.

Продовження таблиці 1.3.

О. Руденко	«Патріот» – це людина, яка має безкорисливу любов та відданість до своєї Батьківщини, має переживання щодо своєї приналежності до країни
І. Бех	«Патріот» – це людина, яка щоденно і самовіддано працює для своєї країни, готова захищати незалежність, територіальну цілісність країни, людина яка має національну свідомість, сформовану національну ідентичність.
Власне визначене поняття	«Патріотизм» – це людина, яка має національні цінності, поважає свою країну, мову, її історію, символіку, готова захищати свою країну, має сформовані патріотичні почуття, волродліє рідною мовою.

Вчені у власних дослідженнях захзначають, що для формування патріотизму та виховання патріотичних почуттів дітей початкової школи необхідно використовувати усі можливі засоби. Вчителі мають донести до дітей знання про українське козацтво, їх побут, культуру, внесок у долю нашої держави, повідомити дітям якими саме були козаки.

Для подальшого нашого дослідження розкриємо поняття «українські козаки». Українське козацтво та його надбання, цінність для українського народу висвітлена у працях вчених О. Андріянова [1], І. Бех [7], К. Чорної [8], Л. Васільєвої [13], та інших.

Вчені зазначаютьт, що козацька педагогіка має великий потенціал для формування патріотичних почуттів дітей, відіграє важливу роль в освітньому процесі початкової школи.

В. Гнатюк розкриває поняття «українські козаки» як козацькі війська, які були започатковані та організовані задля оборони історичних земель, які згодом увійшли до складу Великого Князівства Литовського [16].

Т. Гриців вважає, що «козацтво» являло собою сукупність правових звичаїв, які сформувались у сфері козацьких суспільних стосунків, а козак та людина, яка є вільним воїном, найманцем задля боротьби за територіальну справедливість, захист народу.

На думку науковців, козак є благородною людиною, яка мавє певні якості та риси.

Рисунок 1.1. Якості та риси українського козака

Вище зазначені характеристики є уособленням і показниками потрету козака, вчені вважають, що за допомогою такого портрету означені якості необхідно формувати у сучасних українських дітей, особливо на етапі навчання у початковій школі. Означений портрет можна пропонувати на заняттях, розвагах, виховних годинах тощо.

Проблема українського козацтва як засобу формування патріотизму та патріотичних почуттів дітей початковової школи є центром наукових розвідок багатьох вчених, проте, на нашу думку. Потребує надалі уваги науковців тв вчителів закладів середньої загальної освіти проблема формування патріотичних почуттів за допомогою надбань українського козацтва, що є перспективою наших подальших досліджень та роздумів у наступних підрозділах.

1. 2. Українське козацтво у формуванні патріотичних почуттів учнів початкової школи

На сьогодні патріотичне виховання займає одну із важливих ланок в освітньому ппроцесі початкової школи.

На нашу думку для подальшого нашого дослідження необхідно розкрити принципи, завдання, зміст, мету патріотичного виховання дітей у початковій школі та описати портрет сучасного патріота з його характеристиками, рисами, якостями.

На думку А. Гльози патріотичне виховання учнів початкової школи має здійснюватись за наступними принципами:

1) Дитиноцентризм – тобто у процесі патріотичного виховання дитина є об’єктом впливу педагогів, мають враховуватись її інтереси, попередній досвід, рівень знань з означеної теми.

2) Природовідповідність, тобто використання наукових, правдивих фактів у наданні знань дітям з патріотичного виховання, формування знань про рідний край, його природну цінність тощо.

3) Культуровідповідність – тобто у процесі патріотичного виховання педагоги звертають увагу дітей на культуру та надбання українського народу, звичаї, традиції, формування знань про історичні постаті та видатних діячів Укураїни.

4) Гуманізм, тобто процем національно-патріотичного виховання має будуватись на засадах гуманізму, гуманної педагогіки, поваги до особистості дитини, її думки, використання у ппроцесі навчання відповідних гуманних методів та прийомів роботи з дітьми початкової школи.

5) Врахування вікових та індивідуальних особливостей, один із надважливим принципів у процесі виховання, що передбачає у національно-патріотичногму вихованні врахування віку дітей, рівня знань, особистісних особливостей, нахимлів, інтересів, підбір відповідних форм і методів роботи з урахуванням вище перелічених елементів [15].

Ми підтримуємо думку науковця, що означені принципи необхідні при організації процесу національно-патріотичного виховання дітей початкової школи.

Метою національно-патріотичного виховання дітей початкової школи є формування національної свідомості, патріотичних почуттів та якостей особистості дитини, сприяння поваги до рідної держави, формування особистості сучасного громадянина із національною ідентичністю, цінностями.

За програмою національно-патріотичного виховання визначені такі завдання патріотичного виховання дітей початкової школи:

1) Утвердження у свідомості дитини початкової школи патріотичних почуттів, формування національних цінностей, особистих громадянських позицій і переконань, сприяння поваги до культурного та історичного минулого України, звичаїв, надбань, традицій.

2) Виховання у дітей початкової школи поваги до символіки держави, Конституції України, Законів України, звичаїв, традицій, державних свят.

3) Формування у дітей позитивного ставлення щодо військової служби, бажання захищати власну Батьківщину, бути її героєм.

4) Розвиток усвідомлення взаємозв’язку між індивідуальною свободою, правами людини обов’язками громадянина України.

5) Формування у підростаючого покоління набуття патріотичного досвіду, бажання до участі в державотворенні, її розбудові, формувати уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства.

6) Навчати дітей початкової шщколи взаємодіяти з соціальними інститутами, органами влади, розуміння і можливості дотримуватись законів та відстоювати свої права громадянина.

7) Формування готовності взяти на себе відповідальність за свої дії громадянина, патріота, можливості і здатності розв’язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів.

8) Формування у дітей початкової школи толерантного ставлення до інших нації, їх надбань, звичаїв, традицій, особливостей

9) Сприяти утвердженню гуманістичної моральності як основи громадянина української держави, суспільства.

10) Прищеплення кращих рис українського народу: працелюбності, толерантності, гідності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи, сміливості тощо.

11) Формування позитивного ставлення до рідної мови, її знання, формування мовленнєвої культури.

12) Спонукання особистості дитини початкової школи до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [44].

Ми погоджуємось із зазначеними аспектами програми, що у дітей початкової школи необхідно організовувати національно-патріотичне виховання, що буде спрямоване на реалізацію означених завдань, тоді ми отримаємо гуманних, працелюбних, чесних, сміливих майбутніх українців. Які спрямовуватимуть свою діяльність на захист держави, її територіальну цілісність, незалежність, відбудову після війни.

На нашу думку надалі вважаємо необхідним для нашого дослідження надати характеристику патріота, сучасного свідомого громадянина України.

Про риси патріота зазначаютьт у своїх працях науковці: О. Поліщук [43], С. Нікитчук [40], О. Сухомлинський [49], Д. Харковенко [52] та інші науковці.

Як зазначає І. Бех рисами патріотичної особистості є:

- мужність;
- справедливість;
- людяність;
- національна свідомість;
- громадянська позиція;
- повага до рідної мови та держави;
- бажання захищати країну у разі необхідності;
- толерантність;
- гостинність [7].

Ми погоджуємось із думкою вченого, що ці риси українського

громадянина важливі, їх необхіднго формувати у дітей початкової школи.

На думку А. Боровик, Н. Басюк рисами сучасного патріота є:

- ініціативність;
- любов до рідної держави;
- повага до рідної мови та досконале її знання;
- мужність;
- здатність відстоювати свої права у разі необхідності;
- відповідальність за свої вчинки та обов’язки;
- гідність [10].

Узагальнивши дослідження вчених щодо рис патріотичної особистості, ми вважаємо, що у портрет сучасного патріота дитини початкової школи мають входити наступні риси: (рис. 1.2).

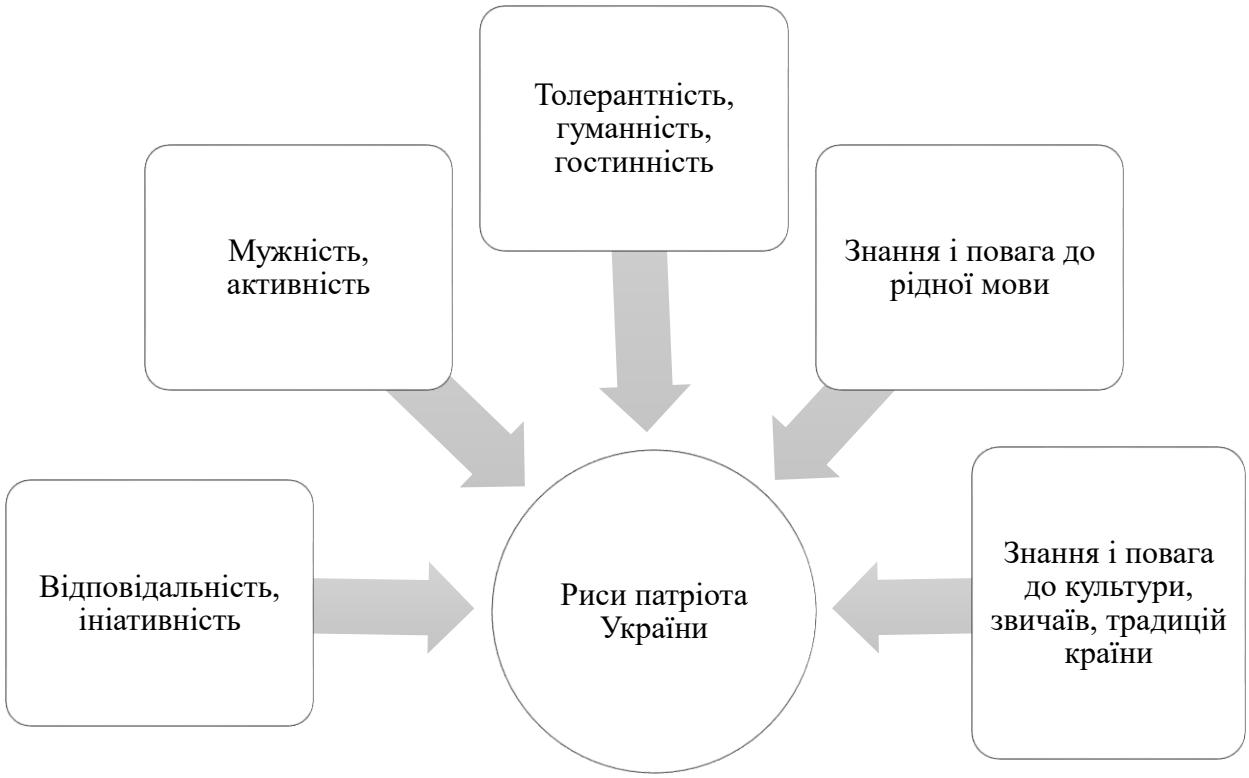

Рисунок 1. 2. Риси патріота України

Вважаємо для подальшого дослідження охарактеризувати зазначені нами риси патріота нашої держави.

Відповідальність та ініативність має передбачати те, що громадянин

України має знати закони, бути відповідальним за свої вчинки, бути активним у допомозі та розбудові української держави, особливо у період після війни.

Мужність. наголошується на тому, що громадяни України мають бути готові захищати свою країну у разі потреби. Особливо, це актуально у наш час, на сьогодні, адже більшість чоловіків України стали на захист держави, її територіальної цілісності. На жаль на сьогодні ми втрачаємо велику кількість військових, які мають стати героями у історії та пам'яті українців.

Ініціативність проявляється у бажанні українців діяти, взаємодіяти із владою. Віддавати свій голос на вибор, аргументувати, відстоювати свою думку, громадянську позицію, права тощо.

Толерантність, зокрема міжнаціональна, міжетнічна толерантність, яка передбачає повагу українців до інших націй та народів, їх звичаї, культуру, традиції. На сьогодні ми можемо помітити перебування на нашій території інших національностей з метою навчання, проживання, допомоги у період війни. На жаль не всі українці мають рису толерантності то представників інших націй, можуть критикувати їх, звертати увагу на зовнішній вигляд, колір шкіри тощо. Саме тому важливо ще із закладу дошкільної освіти, та у рамках наступності у початковій школі звертати увагу дітей на шанобливе, толерантне ставлення до представників інших національностей. Наразі Україна планує і прагне вступити до Євросоюз, тому ця риса вкрай необхідна надалі підростаючому поколінню.

Гуманність характеризується тим, що українці мають бути добрими щирими, гуманними у своїх діях. За своїм менталітетом українці вирізняютьтся гостинністю серед інших націй, саме тому необхіднго прищеплювати дітям початкової школи цю рису.

У попередні роки і наразі у період війни, за освітніми законами та програмами навчання у школі необхідно володіти українцям рідною мовою. Знання української мови наразі вимагають при оформленні певних документів, працевлаштуванні на роботу, вступу до закладів освіти різного рівня. Тому в українській школі необхідно на високому рівні викладати дітям українську мову, прищеплювати повагу до неї, бажання спілкувавтись рідною мовою.

Хнання і повага до звичаїв, традицій української культури вкрай необхідне на сьогодні у освітніх програмах навчання дітей. Діти мають знати видатних українських музикантів, поетів, письменників, спортсменів, акторів, політиків та інших постатей. Знання історії рідної країни длопоможе громадянину держави краще аналізувати події, що відбуваються у країні, приймати рішення, формуватимуть національну свідомість. Підтримка традицій, святкування державних свят допоможе зберегти культуру українського народу, формуватиме у дітей патріотичні почуття та цінності, сприятиме передачі знань, звичаїв, традицій з покоління у покоління.

Планування заходів, що пов’язані із українським козацтвом, вивченням їх історії, побуту, звичаїв та традицій допоможк дітям краще пізнати період козацтва зрозуміти їх портрет, втілювати у життя їх силу. Сміливість, мужність. чесність та інші притаманні їм риси.

У ході нашого дослідження ми визначили взаємозв’язок патріотичного виховання та вивчення з дітьми українського козацтва (рис.1.3.).

Рисунок 1. 3. Взаємозв’язок українського козацтва та патріотичного виховання дітей початкової школи

На нашу думку, якщо вчителі початкових класів будуть вносити у

планування виховних годин, позакласних годин, інших виховних заходів із застосуванням козацької педагогіки, діти більше зацікавляться цими питаннями, що сприятиме успішному патріотичному вихованню учнів початкових класів.

Отже, у цьому підрозділі ми проаналізували праці науковців щодо патріотичного виховання дітей початкової школи, розкрили мету патріотичного виховання, завдання означеного виховання, охарактеризували принципи за якими здійснюється патріотичне виховання дітей початкової школим, визначили риси патріота, представили портрет патріота дитини початкової школи. Освіта, робота вчителя має бути спрямована на реалізацію цих принципів, завдань.

Перспективою подальшого дослідження у наступному підрозділі є визначення педагогічних умов патріотичного виховання дітей початкової школи засобами козаціької педагогіки.

1. 3. Педагогічні умови формування патріотичних почуттів учнів початкової школи

Для подальшого нашого дослідження та підготовки до констатувального етапу експерименту вважаємо необхідним визначити умови патріотичного виховання дітей початкової школи засобами козацької педагогіки.

Розкриємо поняття «педагогічна умова». Т. Борисова трактує означене поняття як сукупність певних можливостей, змісту, системи методів, та прийомів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу у початковій школі чи іншому освітньому закладі, відображають основні вимоги до організації діяльності, забезпечують успішне досягнення поставленої мети [9].

Ми погоджуємось із думкою науковиці, та пропонуємо своє трактування означеного поняття, це система форм, методів, прийомів роботи, засобів що спрямовані на досягнення поставленої виховної чи навчальної мети, перпедбачає співпрацю усіх учасників освітнього процесу задля її реалізаціїї.

У ході визначення педагогічних умов патріотичного виховання дітей початкових класів ми звернулись до досліджень провідних науковців. Так, М. Качур пропонує наступні умови патріотичного виховання учнів:

1) Здійснення патріотичного виховання учнів початкових класів має проходити на засадах інтеграції змісту, різної діяльності учнів на уроках художньо-естетичного циклу та у різних формах роботи.

2) Патріотичне виховання учнів початкової школи має передбачати узгодження базової, інваріантної та етнорегіональної, варіативної складових мистецької освіти та виховання.

3) Умова впровадження особистісно орієнтованої інтегративної технології патріотичного виховання, дитиноцентризму, формування мотивації дітей початкової школи до пізнання знань, української мови, звичаїв та традиції, тощо.

4) Формування емоційно-ціннісного ставлення до культурно-мистецької спадщини рідного краю, пізнавальної та художньої, творчої. креативної активності у процесі її опанування на уроках і в позаурочний час.

5) Забезпечення необхідної підготовки вчителів до патріотичного виховання учнів, організації різних напрямів художньо-краєзнавчої діяльності дітей з метою національно-патріотичного виховання.

6) Створення ігрових та емоційно-насичених ситуацій на художньо-краєзнавчому матеріалі.

7) Забезпечення та реалізація педагогічної взаємодії школи та батьків у використанні традицій українського козацтва та держави загалом.

8) Надання дітям знань про особливості природи рідного краю, в єдності професійно-педагогічних і сімейно-родинних виховних впливів.

9) Оптимізація виховних можливостей соціокультурного та родинного середовища, включення його в освітній процес, забезпечення дозвілля учнів з крахуванням змісту, принципів, ідей патріотичного виховання на засадах козацької педагогіки.

З огляду на вище зазначені умови ми визначили свої умови національно-патріотичногго виховання дітей початкової школи:

1) Співпраця усіх учасників освітнього процесу у патріотичному вихованні дітей.

2) Забезпечення інтегрованого навчання, надання знань дітям.

3) Ефективна організація дистанційної освіти у напрямі патріотичного виховання.

4) Впровадження діяльнісного підходу у роботі з учнями початкової школи.

5) Позакласна робота з дітьми з патріотичного виховання.

6) Залучення громадських організацій козацтва до роботи з дітьми.

На нашу думку запропоновані педагогічні умови сприятимуть покращенню процесу національно-патріотичного виховання учнів початкової школи, формування особистості патріота сучасного українця.

Вважаємо надалі охарактеризувати у нашому дослідженні означені умови, перш за все на рис.1.4.

,

Рисунок 1.4. Завдання креативного розвитку дітей дошкільного віку

Співпраця усіх учасників освітнього процесу у патріотичному вихованні дітей, як перша умова патріотичного виховання передбачає залучення до процесу виховання батьків учнів початкових класів, адміністрації та інших учасників освітнього процесу. Тільки чітка, злагоджена співпраця передбачатиме ефективність патріотичного виховання. Так, вчителі початкових класів мають залучити по-можливості батьків дітей до відкритих уроків, майстер-класів, розваг, виховних годин, екскурсій на природні об'єкти рідного краю, та інші заходи. Освітній процес та співпраця з батьками має здійснюватись на засадах педагогіки партнерства. Вчитель для дитини має бути консультантом, партнером, коучем, тьютором та виконувати усі інші ролі які передбачені новою українською школою. Для батьків вчитель перш за все виступає консультатнтом, з пмитань навчання та виховання дітей початкової школи. На сьогодні необхідно здійснювати педагогізацію знань батьків з урахуванням особливостей сучасних батьків дітей початкових класів, використовувати соціальні мережі та інформаційні технології задля забезпечення ефективної комунікації з дітьми та батьками, своєчасну передачу необхідної інформації.

Ефективна організація дистанційної освіти у напрямі патріотичного виховання, як друга умова національно-патріотичного виховання дітей початкової школи. На сьогодні Міністерством освіти і науки України запропоновано методичні рекомендації, вимоги щодо організації дистанційної освіти. Вчителі мають враховувати ці вимоги до організації освіти, намагатись підлаштувати процес навчання та виховання під умови сьогодення з використанням інформаційних технологій. В рамках патріотичного виховання та застосування козацької педагогіки у дистанційній освіті вчителі можуть провести сучасні форми роботи з дітьми початкових класів задля забезпечення їх пізнавального фнтересу та ефективного засвоєння знань:

- онлайн-квести;

- онлайн-екскурсії та огляди різних міст України;

- відкриті уроки з визначними українцями та спортсменами, поетами, письменниками, видатними політичними діячами тощо;

- дистанційні виховні години із залученням батьків дітей початкових класів тощо. Запропоновані форми роботи, регламент їх проведення, складність завдань під час заходів вчитель має визначати з урахуванням знань дітей, їх досвіду, індивідуальних особливостей, інтересів.

Впровадження діяльнісного підходу у роботі з учнями початкової школи. Як наступна умова патріотичного виховання дітей дошкільного віку передбачає планування та реалізації освітнього процесу на підході «навчання через гру». У нашому дослідженні вважаємо за необхідне визначити відмінності між традиційним та діяльнісним підходом (рис. 1.5).

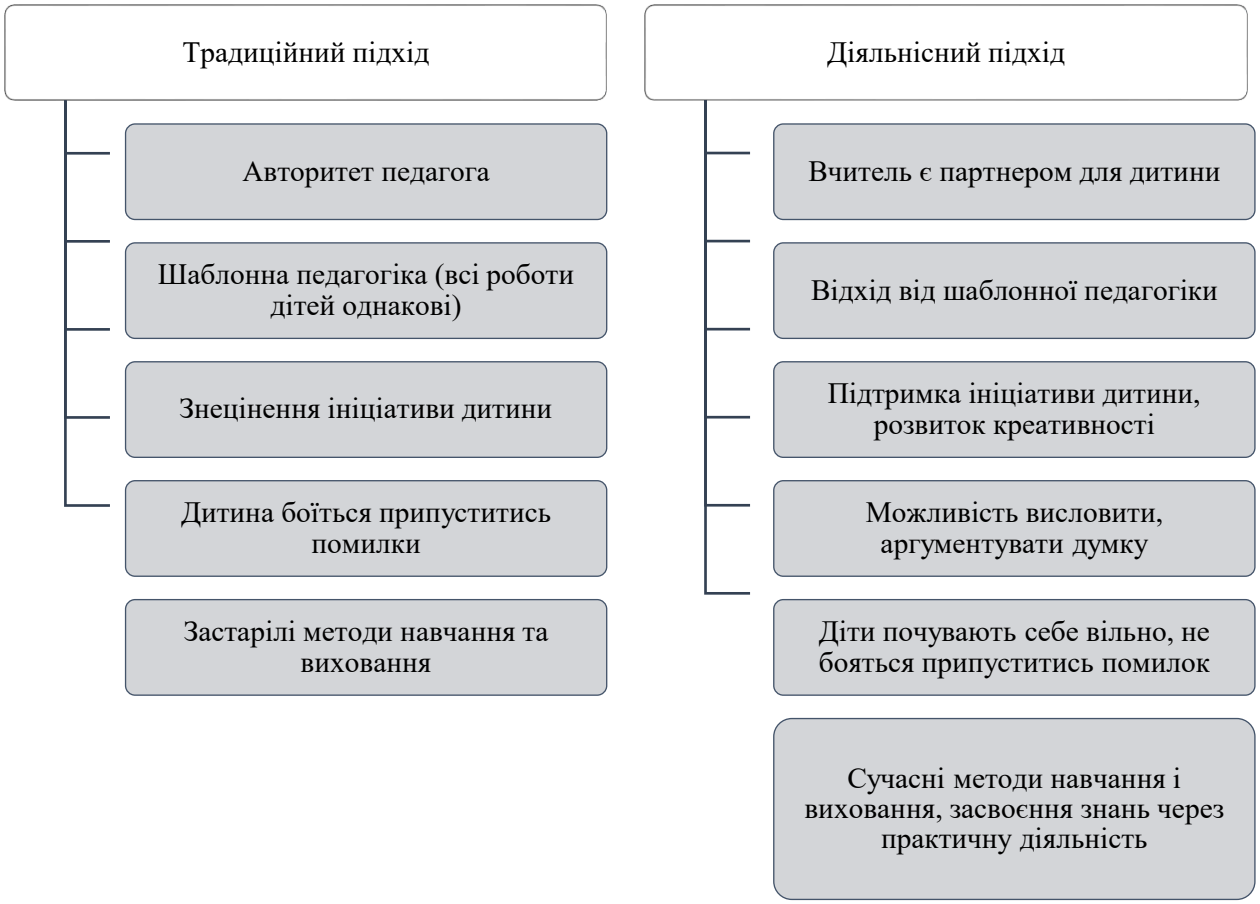

Рисунок 1.5. відмінності між традиційним та діяльнісним підходом в освітньому процесі

Як бачимо, саме діяльнісний підхід забезпечує вибір дитини, можливість висловлювати та аргументувати власну думку, співпрацювати з вчителем як партнером. Діяльнісний підхід необхідно впроваджувати і у дистанційній освіті з дітьми початкової школи, що відіграє важливу роль у підвищенні мотивації до

навчання та засвоєння знань, формування і підтримка пізнавального інтересу учнів.

Забезпечення інтегрованого навчання, надання знань дітям, як наступна педагогічна умова національно-патріотичного виховання дітей початкової школи передбачає поєднання освітніх галузей задля ефективного забезпечення дітьми знань. Так, наприклад на уроці з української мови вчитель може запропонувати дітям текст для перпеказу, що стосується діяльності українських козаків, занурюючись у зміст тексту у цьому процесі у дітей формуватимуться знання про козаків, формування їх патріотичних якостей.

Наступні не менш важливі умови які ми обгрунтуємо у нашому дослідженні представлені на рис.1.6.

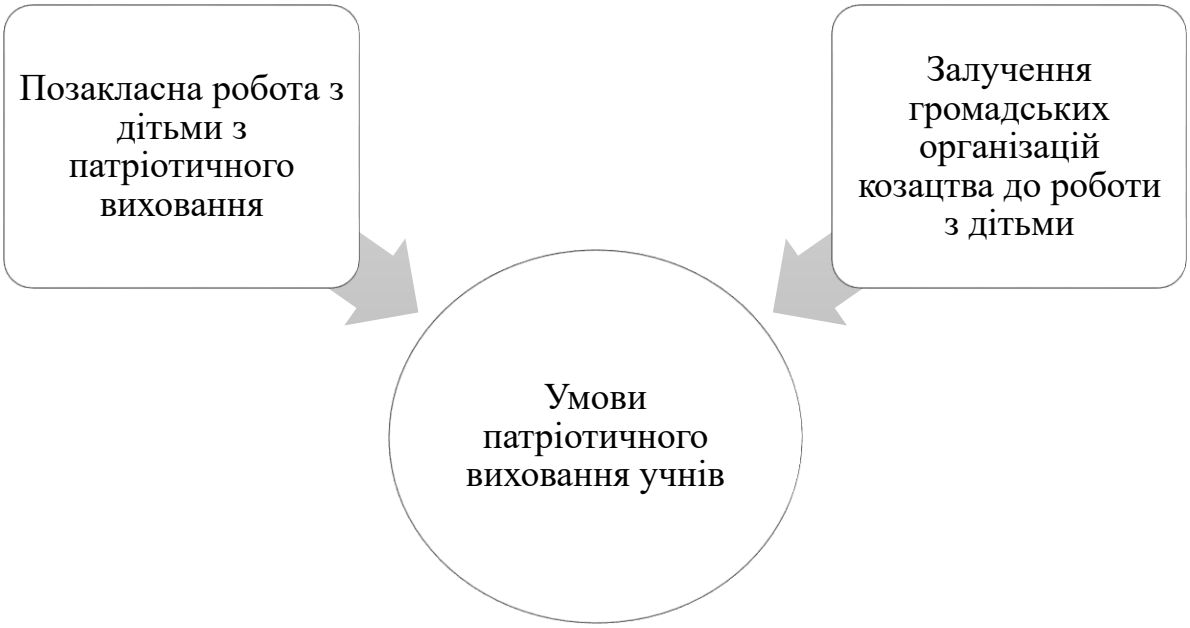

Рисунок 1.6. Умови та взаємозв'язок патріотичного виховання учнів

Позакласна робота з дітьми початкових класів може передбачати форми роботи з учнями у групі подовженого дня, так вчитель може запланувати :

1. Розваги та квести з урахуванням мети щодо формування патріотичних якостей дітей.

2. Зустрічі з відомими особистостями України (спортсмени, поети, письменники тощо).

3. Екскурсія до шкільного музею та обговорення історій українських

козаків.

4. Олімпіади, що стосуються знань дітей про державу, мову тощо.

5. Вікторини з тем, що стосуються українських козаків, змісту патріотичного виховання учнів.

6. Цікаві кронференції із попередньою підготовкою, залученням до такої діяльності батьків учнів.

Залучення громадських організацій як остання запропонована нами умова патріотичногго виховання дошкільників передбачає надання дітям знань про козацькі організації, зокрема у м.Запоріжжя. У м.Запоріжжя існує організація «Спас», мета якої полягає у патріотичному вихованні двтей на засадах козацької педагогіки. Пропонуємо наступну систему співпраці з даною чи іншими громадськими організаціями: (рис. 1.7).

Рисунок 1.7. система співпраці та залучення громадських організацій до патріотичного виховання дітей початкової школи

Запропонована система співпраці із громадськими організаціями, які спрямовуютьт свою діяльність на патріотичне виховання учнів, діти краще засвоюватимутьт знання, а їх риси як патріота проявлятимуться у діяльності.

На нашу думку, важливо інтерактивно і правильно планувати освітній процес з учнями початкової школи організовуючи різні заходи.

Отже, у цьому підрозділі нами здійснено аналіз літературних джерел щодо педагогічних умов патріотичного виховання учнів початкових класів. Визначено актуальні педагогічні умови з урахуванням дистанційної освіти, умов сьогодення. Обгрунтовано вппровадження кожної педагогічної умови в освітній процес з учнями початкових класів.

Перспективою нашого дослідження у наступному розділі є визначення рівнів, критеріїв, показників сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи, дослідження рівня сформованості означених почуттів у дітей.

РОЗДІЛ 2
ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

2.1. Визначення компонентів, показників сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи

Для подальшого нашого дослідження вважаємо необхідним визначити компоненти, рівні та показники сформованості патріотичних якостей та почуттів дітей початкових класів. Насамперед звернемось до досліджень вчених які вже визначали компоненти сформованості патріотичних почуттів учнів початкових класів.

Х. Бедрій визначає наступні компоненти сформованості патріотизму учнів:

1. Мотиваційний (передбачає мотивацію на отримання знань про національні цінності, інтерес пізнавальний до національної культури, традицій українського народу).

2. Змістовий (передбачає визначення за допомогою відповідних методик рівня знань дітей щодо питань національно-патріотичногго виховання, знання української культури, історії, народних традицій, звичаїв, видатних українських діячів.

3. Діяльнісний (передбачає визначення наскільки учні гогтові до дій з патріотичногго виховання, у яких заходах прагнуть брати участь, яка діяльність їм більше подобається що стосується тем патріотичного виховання) [6].

А. Солонська визначає наступні компоненти сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи:

1. Когнітивний (передбачає визначення за допомогою відповідних методик рівня знань дітей щодо питань національно-патріотичногго виховання, знання української культури, історії, народних традицій, звичаїв, видатних українських діячів).

2. Емоційний (передбачає визначення емоційного відгуку на патріотичні теми заходи у класній чи позакласній роботі).

3. Діяльнісний (передбачає визначення наскільки учні гогтові до дій з патріотичного виховання, у яких заходах прагнуть брати участь, яка діяльність їм більше подобається що стосується тем патріотичного виховання) [47].

Враховуючи дослідження провідних вчених з означеної теми ми визначили компоненти сформованості патріотичних почуттів учнів початкових класів для подальшого проведення констатувальтного етапу експерименту рис (рис 2.1).

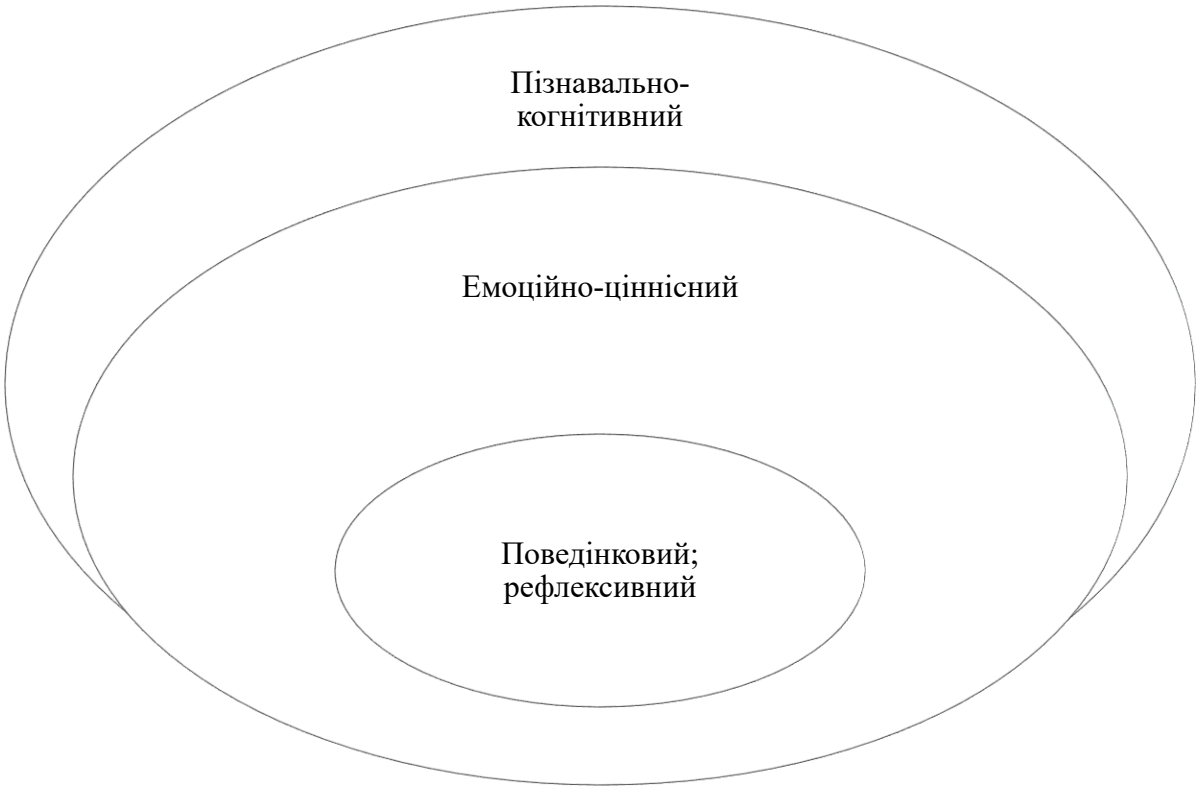

Рисунок 2.1. Компоненти сформованості патріотичних почуттів учнів початкових класів

Розкриємо характеристику кожного визначеного нами компоненту сформованості патріотичних почуттів учнів початкових класів.

1. Пізнавально-когнітивний (передбачає визначення за допомогою відповідних методик рівня знань дітей щодо питань національно-патріотичногго виховання, знання української культури, історії, народних традицій, звичаїв, видатних українських діячів).

2. Емоційно-ціннісний (передбачає визначення емоційного відгуку на патріотичні теми заходи у класній чи позакласній роботі).

3. Поведінковий (передбачає визначення наскільки учні гогтові до дій з патріотичного виховання, у яких заходах прагнуть брати участь, яка діяльність їм більше подобається що стосується тем патріотичного виховання).

4. Рефлексивний (передбачає визначення наскільки дитина може аналізувати власну діяльність у напрямі патріотизу, чи вважає себе патріотом і чому).

Наступне що важливо визначити для нашого дослідження це рівні сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи. Для даного етапу ми звернулись до досліджень науковців провідних.

Так, Г. Філінчук виокремлює у свуїх наукових розвідках чотри рівні сформованості патріотичних якостей дітей початкових класів;

1. Низький (визначається не знанням дітей про національну культуру, особливості національних звичаїв, символіки української держави, бездіяльністю у напрямі патріотичних дій, участі у заходах патріотичного спрямування, дитина не може аналізувати свою діяльність).

2. Середній (визначається помірним знанням дітей про національну культуру, особливості національних звичаїв, символіки української держави, помірною діяльністю у напрямі патріотичних дій, залученості та участі у заходах патріотичного спрямування, іноді може аналізувати свою діяльність).

3. Достатній (визначається достатнім знанням дітей про національну культуру, особливості національних звичаїв, символіки української держави, достатньою діяльністю у напрямі патріотичних дій, залученості та участі у заходах патріотичного спрямування, може аналізувати свою діяльність).

4. Високий (визначається повним знанням дітей про національну культуру, особливості національних звичаїв, символіки української держави, активною діяльністю у напрямі патріотичних дій, активної залученості та участі у заходах патріотичного спрямування, може завжди аналізувати свою діяльність) [51].

Враховуючи дослідження вчених нами визначено рівні сформованості

патріотичних почуттів учнів початкових класів (рис 2.2.)

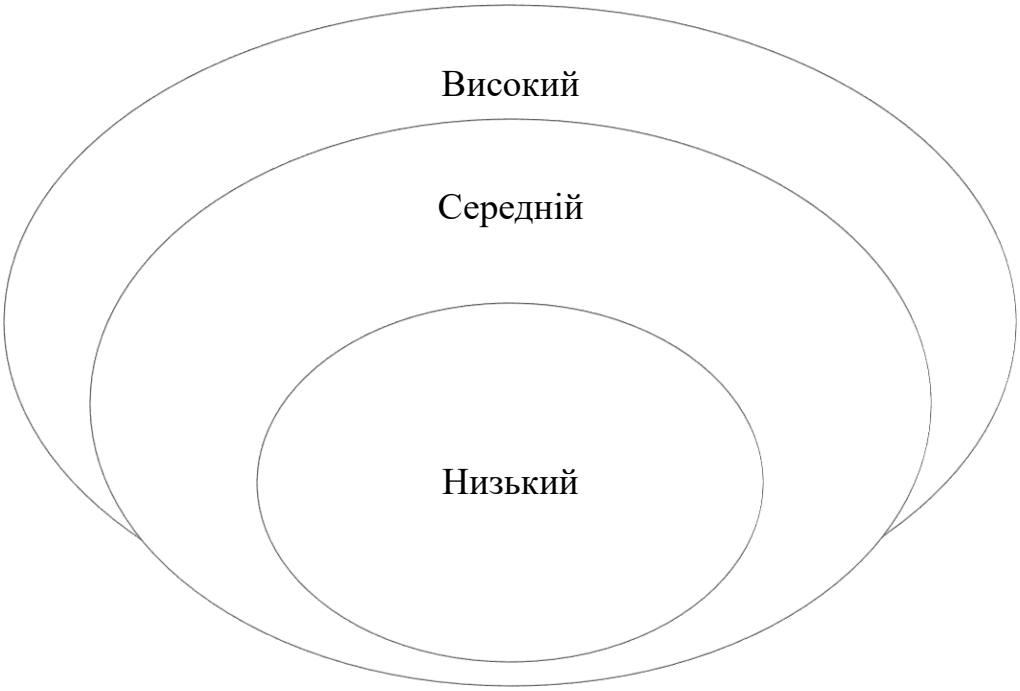

Рисунок 2.2. Рівні сформованості патріотичних почуттів учнів початкових класів

1. Низький (визначається низьким рівнем знань учнів дітей про національну культуру, мову, історію українського козацтва, особливості національних звичаїв, символіки української держави, низькому емоційному відгуку на заходи патріотичного спрямування, неактивністю у напрямі патріотичних дій, участі у заходах патріотичного спрямування, неможливістю аналізувати свою діяльність).

2. Середній (визначається помірним рівнем знань учнів дітей про національну культуру, мову, історію українського козацтва, особливості національних звичаїв, символіки української держави, іноді емоційному відгуку на заходи патріотичного спрямування, іноді активністю у напрямі патріотичних дій, участі у заходах патріотичного спрямування, можливістю аналізувати свою діяльність у напрямі національному).

3. Високий (визначається високим рівнем знань учнів дітей про національну культуру, мову, історію українського козацтва, особливості національних звичаїв, символіки української держави, позитивному емоційному відгуку на

заходи патріотичного спрямування, постійною активністю у напрямі патріотичних дій, активною участю у заходах патріотичного спрямування, можливістю аналізувати свою діяльність у напрямі національному).

Питання рівнів сформованості і показників патріотизму учнів початкової школи висвітлено у наукових розвідках учених Ю. Головей [18], М. Домчук [21], О. Коркішко [29], Л. Мафтин [35]; О. Сухомлинського [48], О. Цегельник [53].

Звертаючись до досліджень означених науковців можна зробити висновок, що питання показників сформованості патріотичних почуттів широко висвітлена у наукових працях вчених.

Оскільки ми визначили компоненти та рівні сформованості патріотизму учнів початкових класів вважаємо надалі представити рівні та показники сформованості патріотичних почуттів дітей (табл.2.1.)

Таблиця 2.1

Компоненти та показники креативного розвитку вихователів закладів дошкільної освіти

Компонент	Показники компоненту
Пізнавально-когнітивний	– знання визначення понять «патріотизм», «патріот», «козаки»; – знання рис та якостей патріота України «мужність; справедливість;людяність; національна свідомість; громадянська позиція; повага до рідної мови та держави; бажання захищати країну у разі необхідності; толерантність; гостинність»; – знання звичаїв, традицій, свят, символіки держави, видатних постатей Батьківщини (спортсмени, письменники, музиканти, актори) тощо. – знання про українське козацтво, риси і постать козака, їх внесок у історію та долю держави

Продовження таблиці 2.1

Емоційно-ціннісний	– позитивний емоційний відгук учня на заходи патріотичного спрямування; – із радістю виконує індивідуальні завдання, що пов’язані з означеним напрямом; – емоційне сприйняття розваг, вікторин з національно-патріотичного виховання; – негативне сприйняття ворогів українського народу історичних та сьогодення.
Поведінковий компонент	– впроваджує знання у своє навчання та повсякденну діяльність; – прагне діяти як патріот; – займається або прагне займатись волонтерством, допомогою військовим; – планує надалі розвиватись як патріот та захисник країни.
Рефлексивний компонент	– в може аналізувати власну діяльність, визначити її недоліки, переваги, щодо патріотизму; – може аналізувати вчинки і коментувати інших українських діячів.

У відповідності до компонентів та показників, ми проранжували їх за рівнями сформованості патріотизму учнів початкових класів:

Пізнавально-когнітивний компонент. Високий рівень: має знання щодо визначення понять «патріотизм», «патріот», «козаки»; знання рис та якостей патріота України «мужність; справедливість;людяність; національна свідомість; громадянська позиція; повага до рідної мови та держави; бажання захищати країну у разі необхідності; толерантність; гостинність»; має знання звичаїв, традицій, свят, символіки держави, видатних постатей Батьківщини

(спортсмени, письменники, музиканти, актори) тощо; має знання про українське козацтво, риси і постать козака, їх внесок у історію та долю держави.

Пізнавально-когнітивний компонент. Середній рівень: частково має знання щодо визначення понять «патріотизм», «патріот», «козаки»; знання рис та якостей патріота України «мужність; справедливість;людяність; національна свідомість; громадянська позиція; повага до рідної мови та держави; частково має бажання захищати країну у разі необхідності; толерантність; гостинність»; має знання звичаїв, традицій, свят, символіки держави, видатних постатей Батьківщини (спортсмени, письменники, музиканти, актори) тощо; має знання про українське козацтво, риси і постать козака, їх внесок у історію та долю держави.

Пізнавально-когнітивний компонент. Низький рівень: не має знання щодо визначення понять «патріотизм», «патріот», «козаки»; знання рис та якостей патріота України «мужність; справедливість;людяність; національна свідомість; громадянська позиція; повага до рідної мови та держави; бажання захищати країну у разі необхідності; толерантність; гостинність»; не має знання звичаїв, традицій, свят, символіки держави, видатних постатей Батьківщини (спортсмени, письменники, музиканти, актори) тощо; не має знання про українське козацтво, риси і постать козака, їх внесок у історію та долю держави.

Емоційно-ціннісний компонент. Високий рівнень: має позитивний емоційний відгук учня на заходи патріотичного спрямування;із радістю виконує індивідуальні завдання, що пов’язані з означеним напрямом; має позитивне емоційне сприйняття розваг, вікторин з національно-патріотичного виховання; проявляє негативне сприйняття ворогів українського народу історичних та сьогодення.

Емоційно-ціннісний компонент. Середній рівнень: іноді має позитивний емоційний відгук учня на заходи патріотичного спрямування; іноді із радістю виконує індивідуальні завдання, що пов’язані з означеним напрямом; має позитивне емоційне сприйняття розваг, вікторин з національно-патріотичного виховання; проявляє негативне сприйняття ворогів українського народу

історичних та сьогодення.

Емоційно-ціннісний компонент. Низький рівнень: не має позитивний емоційний відгук учня на заходи патріотичного спрямування; із радістю виконує індивідуальні завдання, що пов'язані з означеним напрямом; не має позитивне емоційне сприйняття розваг, вікторин з національно-патріотичного виховання; проявляє негативне сприйняття ворогів українського народу історичних та сьогодення.

Поведінковий компонент. Високий рівень: учень впроваджує знання у своє навчання та повсякденну діяльність; прагне діяти як патріот; займається або прагне займатись волонтерством, допомогою військовим; планує надалі розвиватись як патріот та захисник країни.

Поведінковий компонент. Середній рівень: учень іноді впроваджує знання у своє навчання та повсякденну діяльність; іноді прагне діяти як патріот; займається або прагне займатись волонтерством, допомогою військовим; планує надалі розвиватись як патріот та захисник країни.

Поведінковий компонент. Низький рівень: учень не впроваджує знання у своє навчання та повсякденну діяльність; іноді прагне діяти як патріот; займається або прагне займатись волонтерством, допомогою військовим; планує надалі розвиватись як патріот та захисник країни.

Рефлексивний компонент. Високий рівень: учень може аналізувати власну діяльність, визначити її недоліки, переваги, щодо патріотизму; може аналізувати вчинки і коментувати інших українських діячів .Рефлексивний компонент.

Рефлексивний компонент. Середній рівень: учень іноді може аналізувати власну діяльність, визначити її недоліки, переваги, щодо патріотизму; може іноді аналізувати вчинки і коментувати інших українських діячів.

Рефлексивний компонент. Низький рівень: учень неможе аналізувати власну діяльність, визначити її недоліки, переваги, щодо патріотизму; не може аналізувати вчинки і коментувати інших українських діячів .

Отже, у цьому підрозділі ми визначили компоненти, рівні, показники сформованості патріотичних почуттів учнів початкових класів.

2. 2. Дослідження рівнів сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи

Констатувальний етап педагогічного експерименту ми провели на базі Запорізької початкової школи «Мрія» ім.О. М. Поради Запорізької міської ради. Для визначення рівня сформованості патріотизму учнів початкових класів (3 клас). З ними проведено відповідні анкетування, опитування, методики. Також ми проводили анкетування батьків задля визначення їх думки щодо рівня патріотичних почуттів учнів початкової школи.

З урахуванням опрацьованих нами у попередньому розділі досліджень ми зазначаємо, що під час підбору та проведення анкетування з учасниками, необхіднго враховувати важливі ознаки стану під час заповнення анкети чи запропонованого бланку методики (рис.2.3.)

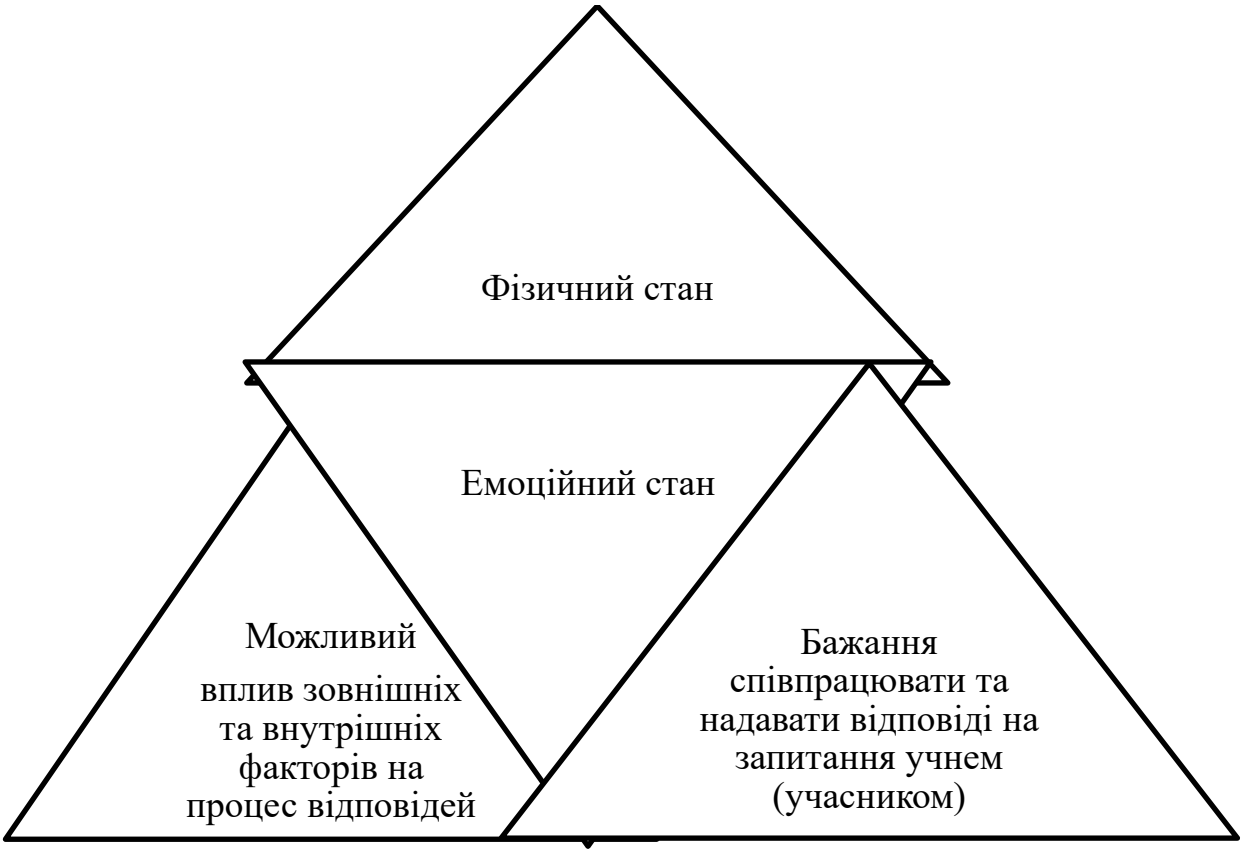

Рисунок 2. 3. Враховані ознаки стану під час заповнення анкети чи запропонованого бланку методики учнями

На нашу думку врахування цих ознак стану впливає на результати

проведених анкетувань та підрахунків.

У констатувальному етапі педагогічного експерименту взяли участи 30 учнів третього класу початкової школи.

Ми провели методику чка допомагає визначити ставлення молодших школярів до патріотизму (Додаток Г; Д; Е).

У таблиці представлено результати відповідей учнів у відповідності до першого етапу педагогічного експерименту (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Розподіл дітей за рівнями сформованості патріотичних почуттів, ставлення до них на констатувальному етапі дослідження

Рівні	Методики		
	Анкета 1	Анкета 2	Анкета 3
Високий	10,0%	0,0%	3,3%
Середній	30,0%	10,0%	10,0%
Низький	60,0%	90,0%	86,7%
Разом	100,0%	100,0%	100,0%

Як ми бачимо за зведеними даними таблиці більшість дітей (60,0%; 90,0%; 86,7%) мають за результатами анкетування саме низький рівень сформованості знань про питання патріотизму, сформованість патріотичних почуттів.

Наступний етап нашого експерименту спрямований на визначення рівня наскільки дитина почуває себе патріотом, вважає сформованість своїх почуттів патріотичних (Додаток А). Ми запропонували дітям дати правдиві відповіді на запитання, анонімні відповіді задля загального дослідження. Перше запитання: «Назви своє прізвище, ім’я та по батькові», оскільки діти вже третього класу більшість з них назвали правильно свої дані, що було перевірено за допомогою вчителя класу.

Друге запитання: «Назви прізвище, ім’я та по батькові батьків», із цим запитанням 100 відсотків учнів впорались позитивно, надали чіткі відповіді.

Наступне запитання: «Ким за професією є твої батьки?». На це запитання не всі діти могли дати чітку відповідь, деякі вагались (рис.2.4)

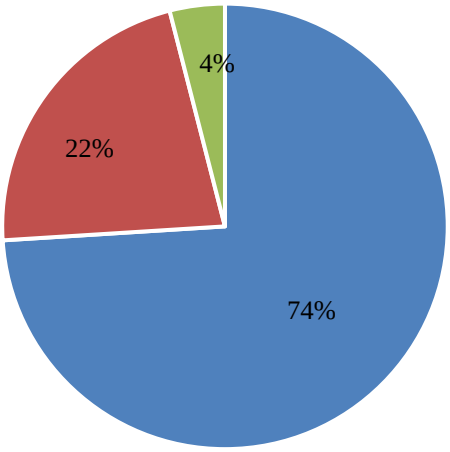

Рисунок 2.4. Результати відповідей дітей на третє запитання

Отже, за діаграмою ми можемо спостерігати, що більність учнів надали чітку відповідь щодо професії своїх батьків (74%) опитуваних, (22%) вагались, або ж давали не чіткі відповіді, і лише (4 %) учнів так і не змогли дати чіткої відповіді на поставлене запитання.

Наступне питання: «Чи працюють зараз твої бабусі та дідусі? Ким вони були за професією?», на це питання отримали наступні результати відповідей дітей (рис 2.5.)

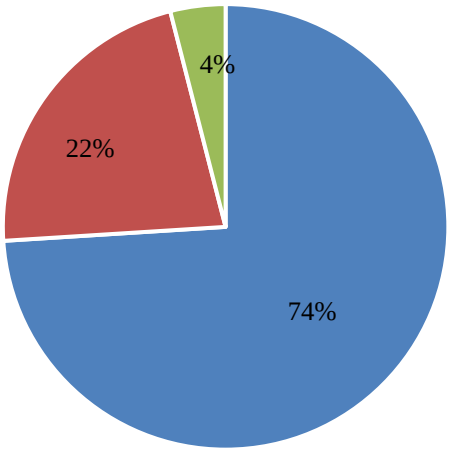

Рисунок 2.5. Результати відповідей дітей на четверте запитання анкети

Отже, за діаграмою ми можемо спостерігати, що більність учнів надали чітку

відповідь щодо професії своїх дідусі та бабусі (74%) опитуваних, (22%) вагались, або ж давали не чіткі відповіді, і лише (4 %) учнів так і не змогли дати чіткої відповіді на поставлене запитання.

Наступне запитання до дітей початкової школи: «Що цікавого знаєш про прабабусь, прадідусів?». На це запитання більшість дітей розповідали про життєві історії своїх бабусі чи дідуся, улюблених тварин, заняття, хобі. Деякі діти уникали відповіді на це запитання адже вони або мало спілкуються із своїми родичами, або взагалі їх не мають.

Наступне запитання: «Чи є у вас вдома сімейний фотоальбом?». Це запитання дає нам можливість простежити наскільки у сім'ї підтримуються традиції, світкуються різні свята, тощо (рис 2.6.)

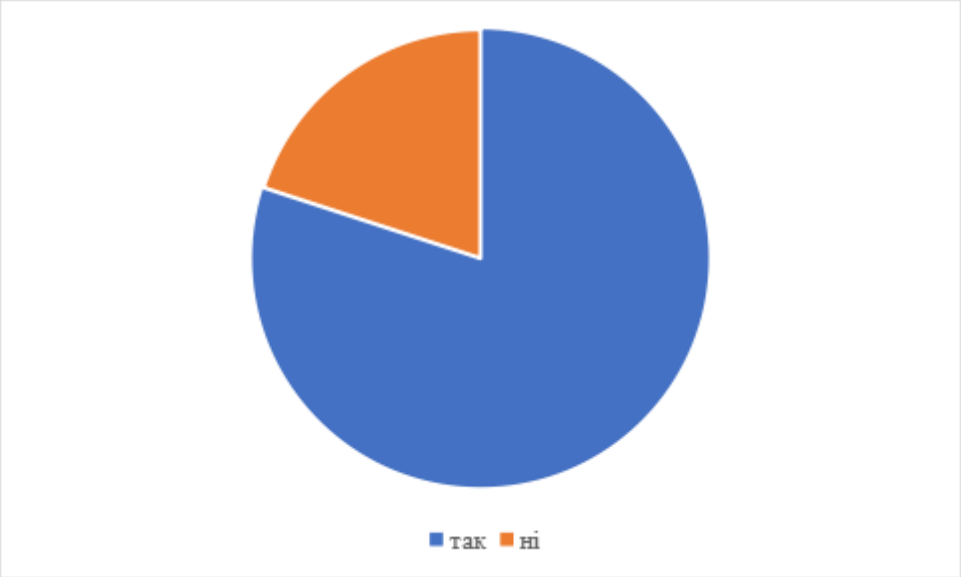

Рисунок 2. 6. Аналіз відповідей учнів на запитання щодо наявності у родині сімейного фотоальбому

Як зображено на діаграмі 80% учнів мають сімейний фотоальбом, деякі з них зазначали що цей альбом оформоений в електронногм у вигляді, має естетичний вигляд, викликає позитивні емоції та спогади, 20% учнів відповіли, що не мають сімейного фотоальбому, проте зазначали про бажання ввести у родину таку традицію збирати сімейні фото.

Наступне запитання анкети «Чи зберігаються у вас вдома сімейні реліквії?». Що допомогло нам вихначити можливі традиції та вшанування

предків родиною (рис 2.7.)

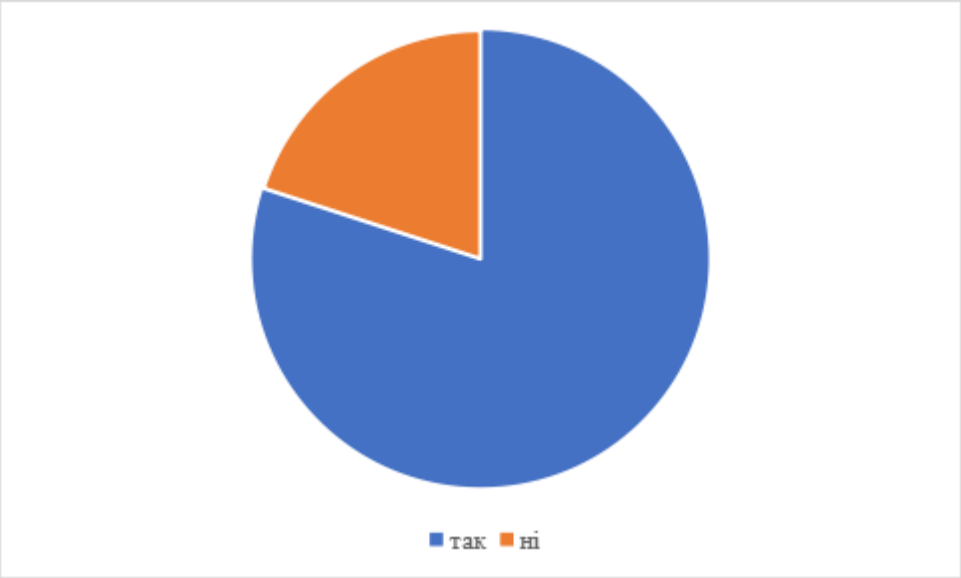

Рисунок 2. 7. Результати відповій учнів на запитання анкети щодо сімейних реліквій

Як зображено на діаграмі 80% учнів не мають сімейних реліквій, або рідні не ррозповідали їм про них, зазначали про можливість і бажання запитати про це у батьків, 20% розповіли про сімейні реліквії (прикраси, статуетки) тощо.

Наступне запитання: «Як ви проводити свій вільний час в родині?». Учні надавали різноманітні відповіді, тож ми їх ранжували за трьома категоріями:

1) Весело проводять час з різними, грають у ігри відвідують заклади.

2) Не бажають проводити час з рідними. Прагнуть бути наодинці.

3) бажають проводити час з рідними, але у дорослих немає на це часу.

За результатами проведення означеного запитання ми отримали такі підрахунки: 54% відсотки учнів проводять час із своїми рідними, чітко назвали види діяльності, намагались згадати конкретні випадки, повідомляли про емоції які проживали у цей момент, 40% зазначили, що дуже люблять і хочуть проводити час із рідними граючи в ігри, влаштовуючи квести чи сімейні свята, проте дорослі працюють та іноді не мають на це відповідно відведеного часу, 10% учнів зазначили, що не люблять проводити час із рідними, їм подобається бути наодинці, придумувати власні самостійні ігри, змінювати правила, грати з друзями чи у ігри телефону (рис2.8).

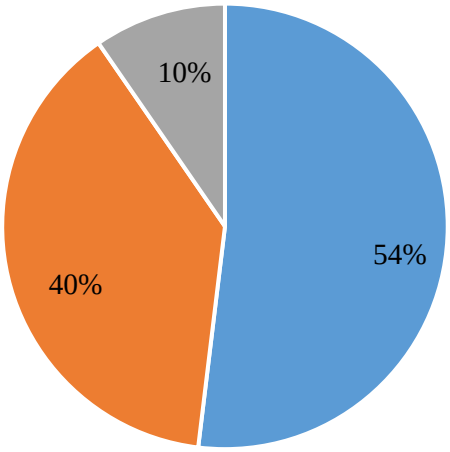

Рисунок 2. 8. Результати відповідей учнів початкової школи щодо сімейних свят

Як бачимо, за результатами цього питання 54% відсотки учасників фізкультурно-спортивної реабілітації, 40% одержання різних засобів реабілітації, 10% потребують послуг реабілітації з питання протезування кінцівок чи інших частин тіла.

Наступне запитання: «Чи існують в вашій сім'ї традиції?». На це запитання діти охоче надали відповідь, адже у багатьох сім'ях існують традиції, звичаї, серед найчастіших традицій, які називали учні третього класу були:

- святкування сімейних свят;
- оформлення сімейних фото;
- приготування українських національних страв чи страв кухні інших країн;
- ігри вечорами;
- привітання рідних із досягненнями у житті, навчанні;
- відвідування музеїв, театрів, виставок тощо.

За відповідями дітей можемо зазначити, що кожна родина має все ж таки певні традиції, проте, ці традиції потребують оновлення у змісті вихованого потенціалу у напрямі патріотичного виховання учнів початкової школи.

Наступне запитання: «Чи пам'ятаєш ти казки, вірші, оповідання, які тобі

батьки розповідали, коли ти був маленький?». Це запитання дозволяє нам зрозуміти чи знайомили з дитинства дітей із художньою літературою, українськими казками, та які сааме запам'ятали учні (рис 2.9.)

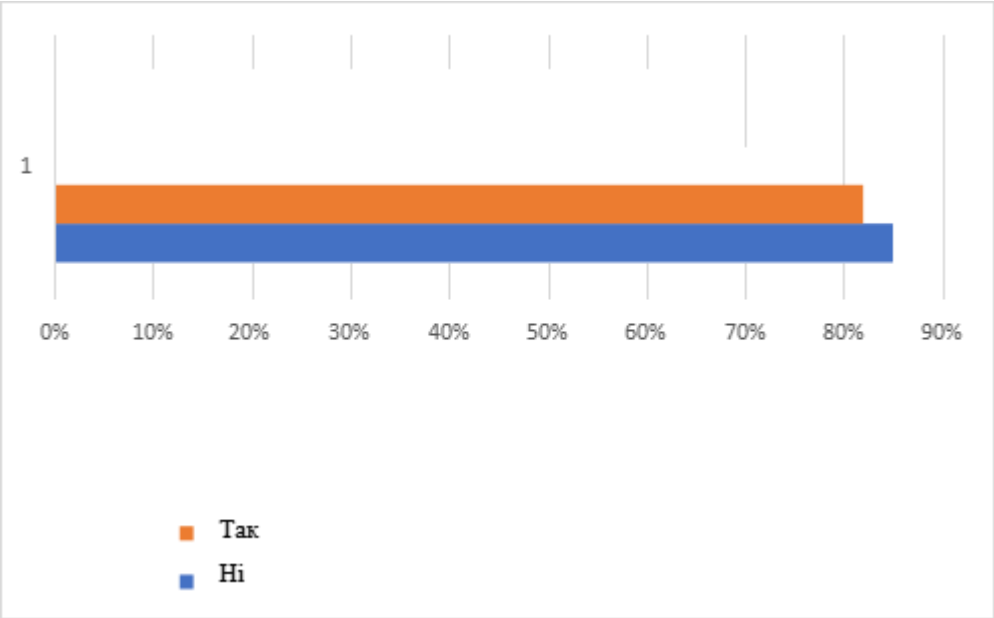

Рисунок 2. 9 Результати запитання до дітей щодо літератури дитинства?

Ці показники за даним питанням приємно вражають.За наведеними результатами, можна зазначити, що учні заначили про позитивний результат ознайомлення із казками, художньою літературою дитинства, пригадали деякі вірші з дитинства, українські пісні. Учні, які взяли участь у анкетуванні розуміють необхідність, важливість ознайомлення із художньою літературою України, українськими казками тощо, 82% учасників, але більність 86% зазначили, що прагнуть ще більше знайомитись із літературою українською, навчаючись читати ще більше опановувати самостійно казок, художніх творів тощо.

Запитання наступної запропонованої нами анкети дітям дозволили визначити рівень дітей, кількість які вважабть себе патріотами, мають патиріотичні почуття, національні цінності тощо (Додаток К). під час анкетування ми зазначили учням що відповіді можуть бути анонімними, але мають бути правдивими.

Запитання анкети щодо відчуття дітьми себе патріотами своєї держави

надали нам наступні результати (рис 2.10):

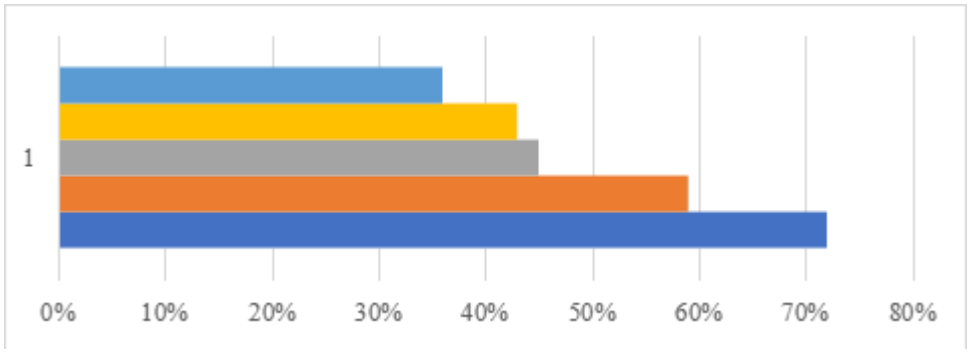

Рисунок 2. 10. Результати опитування відчуття себе патріотами учнями третього класу

За результатами діаграми ми бачимо, що 35 відсотків учнів вважають себе патріотами держави, 40 відсотків дітей не вважать себе патріотами своєї країни, 45 відсотків не визначились у відповіді на це запитання, 58 відсотків відповіли «не знаю», інша частина учнів пропустила відповідь на означене запитання, це говорить про те, що навіть знаючи хто такий патріот, його риси, портрет, характеристики учні третього класу не вважають себе патріотами, або можливо недооцінюють свої характеристики особистості, дії як громадянина.

На запитання які якості патріота ви можете назвати, серед тих, які повторювались були:

- сміливість;
- мужність;
- любов до країни;
- бажання захищати свою країну;
- ініціативність, активність,
- збереження природи рідного краю та планети;
- вміння сортувати сміття тощо.

У відповідях дітей можна простежити обізнаність щодо поняття «патріот», його характеристик. Отже за визначеними анкетуваннями, методиками, опитуванням дітей,батьків, вчителів можемо дійти висновку, що діти володіють знаннями про питання патріотизму переважно на середньому рівні, мають можливість надалі навчатись, бажання здобувати знання про Україну, проявляти

себе як патріот своєї держави, підтримувати традиції українського козацтва (рис.2.1.).

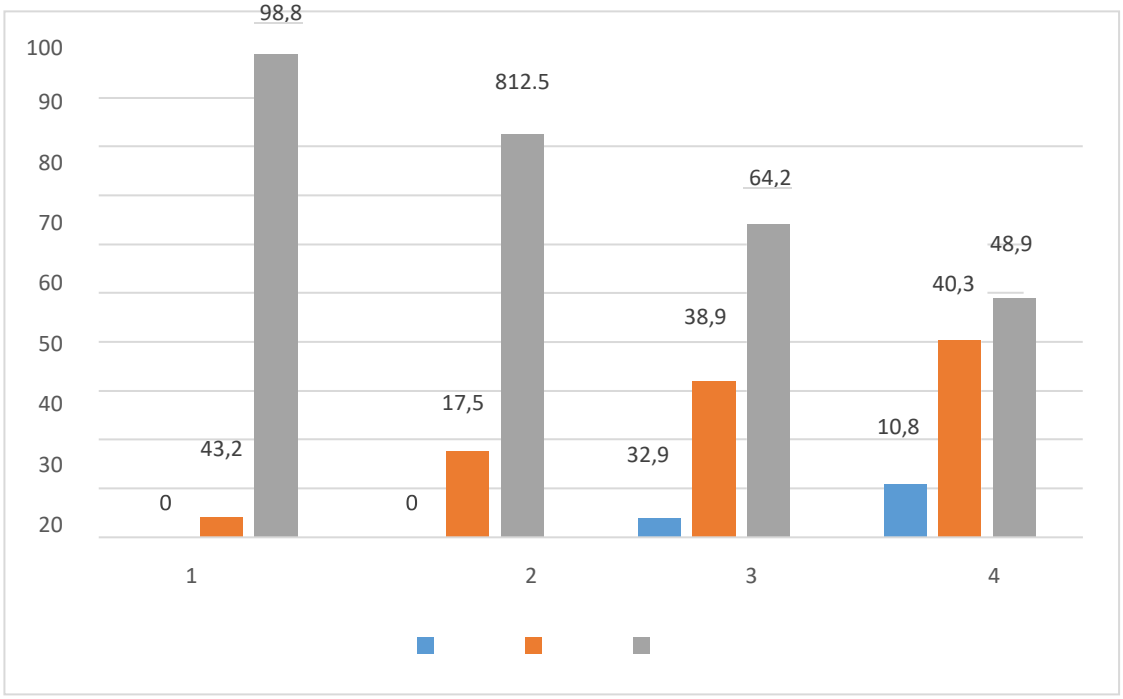

Рисунок 2. 11. Результати дослідження щодо рівня сформованості патріотичних почуттів, патріотизму у дітей початкової школи

Отже за результатами дослідження ми визначили, що більшість дітей за різними даними методик та анкет має низький та середній рівень сформованості патріотизму, патріотичних почуттів, інші діти мають високий рівень.

Результати дослідження свідчать про те, що діти потребують уваги педагогів, питання формуваня патріотичних почуттів учнів початкової школи потребує уваги керівництва закладу освіти та видатних науковців. Ми вважаємо що такий рівень сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи зумовлений недостатніми знаннями батьків дітей з означеногго питання, недостатньою підгготовкою вчителів та педагогічних кадрів до роботи з дітьми щодо формування патріотизму.

Отже, у цьому підрозділі ми визначили за допомогою опитування та анкетування рівень сформованості патріотизму учнів початкової школи, перспективою подальших досліджень у наступному підрозділі вважаємо розробку методичних рекомендацій щодо патріотичного виховання учнів

початкової школи засобами українського козацтва.

2.3. Методичні рекомендації щодо патріотичного виховання дітей початкової школи засобами виховних традицій українського козацтва

На нашу думку для подальшого нашого дослідження необхідно розробити методичні рекомендації для педагогів початкових класів щодо формування патріотизму в учнів засобами українського козацтва. У початкових класах вчитель є взірцем для учнів. Саме портрет особистості патріота вчителя відіграє важливу роль у патріотичному вихованні. Якщо вчитель має пізнавальний інтерес до культури українського народу, підтримує звичаї та традиції. Намагається прищепити дітям любов до країни та рідної мови, саме тоді це буде запорукою успішного процесу національно-патріотичного виховання учнів початкових класів.

У роботі з дітьми початкових класів вчитель має спрямовувати свою діяльність на реалізацію наступних завдань патріотичного виховання дітей:

1) Утвердження у свідомості дитини початкової школи патріотичних почуттів, формування національних цінностей, особистих громадянських позицій і переконань, сприяння поваги до культурного та історичного минулого України, звичаїв, надбань, традицій.

2) Виховання у дітей початкової школи поваги до символіки держави, Конституції України, Законів України, звичаїв, традицій, державних свят.

3) Формування у дітей позитивного ставлення щодо військової служби, бажання захищати власну Батьківщину, бути її героєм.

4) Розвиток усвідомлення взаємозв’язку між індивідуальною свободою, правами людини обов’язками громадянина України.

5) Формування у підростаючого покоління набуття патріотичного досвіду, бажання до участі в державотворенні, її розбудові, формувати уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства.

6) Навчати дітей початкової шщколи взаємодіяти з соціальними інститутами, органами влади, розуміння і можливості дотримуватись законів та відстоювати свої права громадянина.

7) Формування готовності взяти на себе відповідальність за свої дії громадянина, патріота, можливості і здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів.

8) Формування у дітей початкової школи толерантного ставлення до інших нації, їх надбань, звичаїв, традицій, особливостей

9) Сприяти утвердженню гуманістичної моральності як основи громадянина української держави, суспільства.

10) Прищеплення кращих рис українського народу: працелюбності, толерантності, гідності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи, сміливості тощо.

11) Формування позитивного ставлення до рідної мови, її знання, формування мовленнєвої культури.

Вчитель реалізовує ці завдання через підбір різних форм, методів, прийомів щодо патріотичного виховання учнів початкової школи. У плануванні педагог має реалізувати характеристики гри (рис. 2.4) [53; 54].

Рисунок 2.12 Характеристики гри

У плануванні роботи з дітьми початкових класів необхідно у патріотичному

вихованні використовувати інтерактивні методи у взаємодіїї з учнями (рис 2.13.)

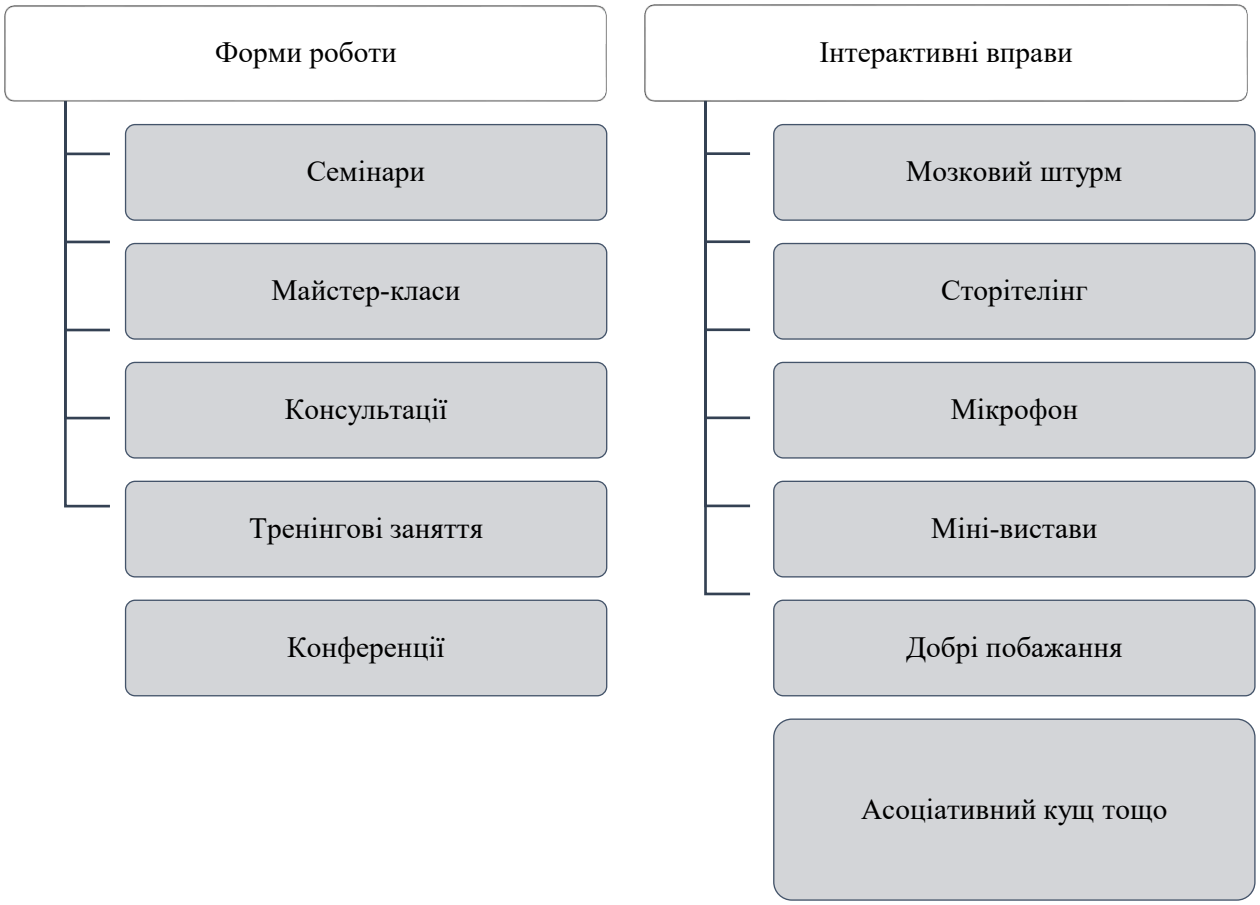

Рисунок 2.13. Форми роботи з учнями початкових класів

На нашу думку означені форми роботи сприятимуть ефективному процесу патріотичного виховання учнів початкової школи. Реалізацію принципів національно-патріотичного виховання у початковій школі:

1) Дитиноцентризму.

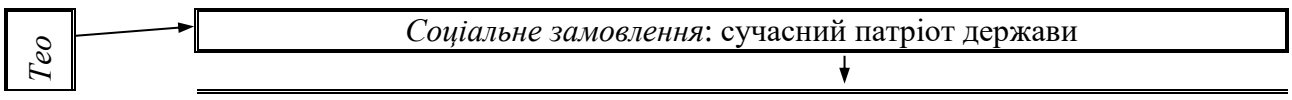
2) Природовідповідності.

3) Культуровідповідності.

4) Гуманізму.

5) Врахування вікових та індивідуальних особливостей [36; 37].

Для успішного процесу організації національно-патріотичного виховання учнів початкових класів вважаємо за необхідне розробити модель національно-патріотичного виховання учнів засобами українського козацтва (рис. 2.14).

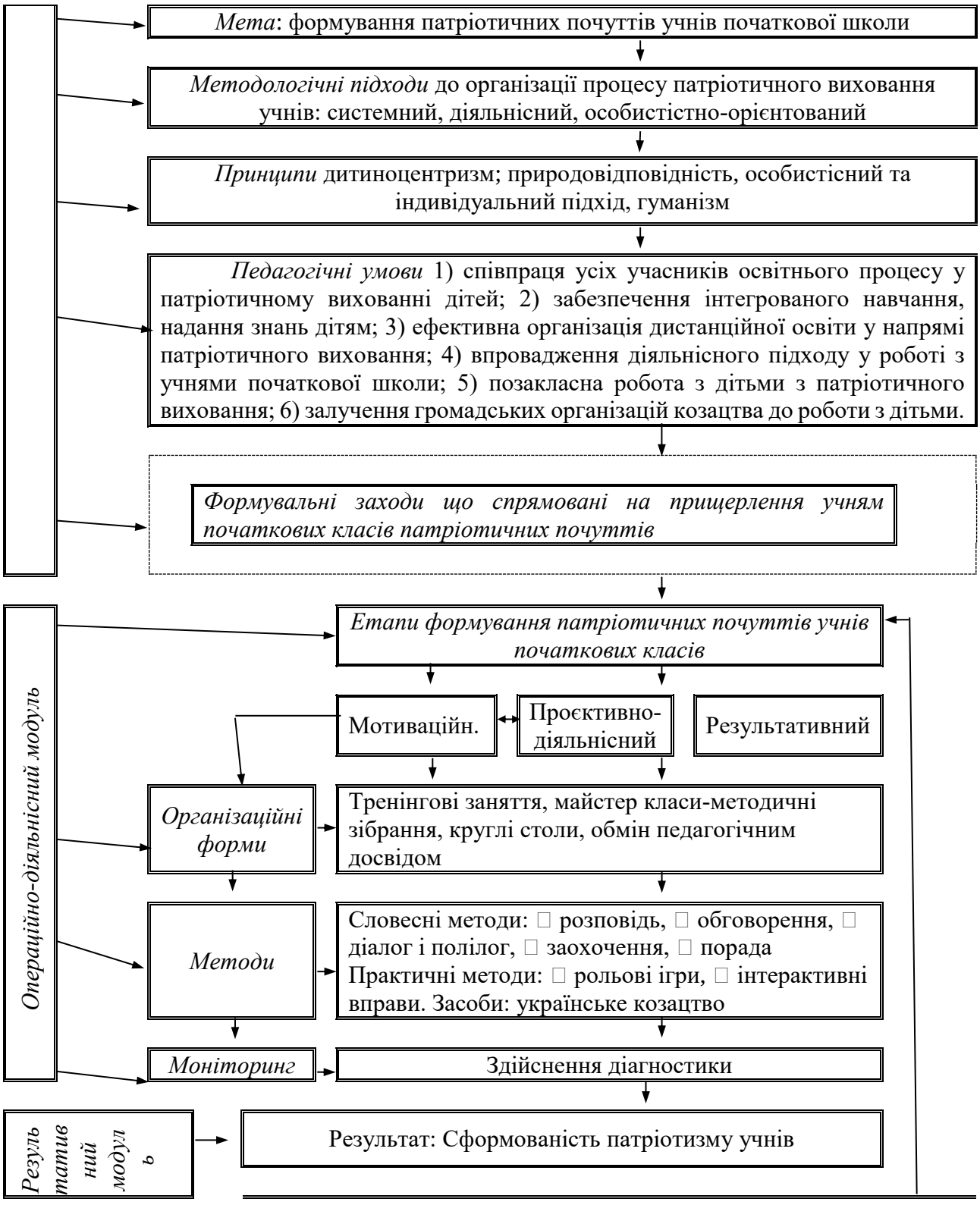

Рисунок 2.14. Модель патріотичного виховання учнів початкових класів

Реалізація означеної моделі передбачає співпрацю усіх учасників освітнього процесу закладу загальної середньої освіти. на нашу думку модель має сприяти підвищенню рівня сформованості патріотичних почуттів учнів

початкових класів.

Також, для планування роботи з учнями початкових класів рекомендуємо:

- Умови для забезпечення патріотичного виховання учнів (Додаток М).

- Перелік державних свят для організації роботи з дітьми початкової школи: (Додаток Н).

- Варіант екорлогічного проєкту для учнів початкових класів (Додаток П).

- Українські козацькі забави для дітей (Додаток Р).

- Українські народні ігри для учнів (Додаток С).

Отже, у цьому підрозділі нами визначено і охарактеризовано методичні рекоменедації щодо патріотичного виховання учнів початкової школи засобами українського козацтва, розробленг модель патріотичного виховання учнів.

У цьому розділі розділі нами визначено та обгрунтовано компоненти, рівні, показники сформованості патріотичних почуттів учнів початкових класів. Нами проведено констатувальний етап педагогічного експерименту, який був спрямований на визначення рівня сформованості патріотичних почуттів учнів, підведено результати з означеного дослідження.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі нами здійснено теоретичне та практичне обґрунтування проблеми формування патріотичних почуттів засобами українського козацтва. Визначено актуальність теми, яка полягає у необхідності патріотичного виховання молодших школярів, проблема якого пов'язана з тим, що зараз дуже багато негативної інформації, особливо в ЗМІ, яка часто підриває віру і любов до народу і країни у дітей. Наразі під час воєнного стану особливо значущим є формування особистості громадянина дитини з патріотичними почуттями і національними цінностями. Адже надалі молоді доведеться відновлювати країні після війни. Саме тому необхідна увага вчителів щодо патріотичного виховання школярів.

1. У ході дослідження визначено сутність понять «патріотичне виховання», «патріотизм», «патріот», «українське козацтва» розкрито особливості та підходи вчених до аналізу означеної проблеми.

2. Визначено значення надбань українського козацтва у формуванні патріотичних почуттів учнів початкової школи, розкрито принципи національно-патріотичного виховання дітей (дтиноцентризму; природовідповідності; культуровідповідності; гуманізму; врахування вікових та індивідуальних особливостей) , зміст та його завдання (утвердження у свідомості дитини початкової школи патріотичних почуттів, формування національних цінностей, особистих громадянських позицій і переконань, сприяння поваги до культурного та історичного минулого України, звичаїв, надбань, традицій; виховання у дітей початкової школи поваги до символіки держави, Конституції України, Законів України, звичаїв, традицій, державних свят; формування у дітей позитивного ставлення щодо військової служби, бажання захищати власну Батьківщину, бути її героєм; розвиток усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини обов'язками громадянина України; формування у підростаючого покоління набуття патріотичного досвіду, бажання до участі в

державотворенні, її розбудові, формувати уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства; навчати дітей початкової шщколи взаємодіяти з соціальними інститутами, органами влади, розуміння і можливості дотримуватись законів та відстоювати свої права громадянина; формування готовності взяти на себе відповідальність за свої дії громадянина, патріота, можливості і здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів; формування у дітей початкової школи толерантного ставлення до інших нації, їх надбань, звичаїв, традицій, особливостей; сприяти утвердженню гуманістичної моральності як основи громадянина української держави, суспільства; прищеплення кращих рис українського народу: працелюбності, толерантності, гідності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи, сміливості тощо; формування позитивного ставлення до рідної мови, її знання, формування мовленнєвої культури. У ході дослідження означеної теми визначено риси особистості патріота, охарактеризовано його портрет.

3. Розроблено та обгрунтовано педагогічні умови формування патріотичних почуттів дітей початкової школи засобами українського козацтва:

1) Співпраця усіх учасників освітнього процесу у патріотичному вихованні дітей.

2) Забезпечення інтегрованого навчання, надання знань дітям.

3) Ефективна організація дистанційної освіти у напрямі патріотичного виховання.

4) Впровадження діяльнісного підходу у роботі з учнями початкової школи.

5) Позакласна робота з дітьми з патріотичного виховання.

6) Залучення громадських організацій козацтва до роботи з дітьми.

4. У ході дослідження проведено констатувальний етап педагогічного експерименту на базі Запорізької початкової школи «Мрія» ім.О.М.Поради Запорізької міської радим. За допомогою відповідно визначених методик ми провели дослідження рівня сформованості патріотизму учнів третього класу, у

результаті якого визначили, що більшість дітей мають низький та середній рівень сформованості патріотичних почуттів, а деякі учні мають високий рівень, що залежить від виховання у родині, ефективності організованого процесу з дітьми початкової школи.

5. Нами розроблено методичні рекомендації для вичителів початкових класів щодо патріотичного виховання учнів початкових класів засобами козацької педагогіки, розроблено та охарактеризовано модель патріотичного виховання учнів початкових класів.

На нашу думку у результаті, впровадження умов та врахування запропонованих методичних рекомендацій у роботі вчителя початкової школи, у дітей рівень сформованості патріотизму стане вищим.

Отже дослідження проведене, мету роботи досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріянова О. Модель виховної системи на засадах козацької педагогіки. *Сучасна школа України*. 2011. № 5. С. 63-70.

2. Аристова Л. Патріотичне виховання першокласників НУШ у процесі вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво». *Науковий вісник МНУ ІМЕНІ В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 1 (64). С. 9-13.

3. Бабак В. А. Використання змісту, форм і методів козацької педагогіки у контексті Нової української школи. *Сучасний погляд на використання змісту, методів і форм козацької педагогіки у контексті Нової української школи*. Черкаси, 2018. С. 7-11.

4. Бабич Ю. І. Особливості патріотичного виховання молодших школярів. *Початкова освіта : історія, проблеми, перспективи* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ніжин, 17 жовт. 2019 р.). Ніжин, 2019. С. 19-20.

5. Бедрій Х. В. Зміст, форми і методи патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*. 2020. Вип. 1. С. 75-79.

6. Бедрій Х. Патріотичне виховання молодших школярів в урочній роботі. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. *Педагогічні науки.* 2019. № 3 (66). С. 14-19.

7. Бех І. Д. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України (Програмно-виховний контекст). Київ : ІПВ НАПН, 2014. 47 с.

8. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа українських Карпат*. 2015. № 12-13. С. 26- 37.

9. Борисова Т. Художньо-інтегративні технології патріотичного виховання молодших школярів на уроках мистецтва. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2019. Вип. 27. С. 288-295.

10. Боровик. А., Басюк Н. Формування патріотизму молодших школярів у контексті виховних традицій української педагогіки. *Інноваційні процеси в розвитку дошкільної та початкової освіти*. 2018. URL: http://eprints.zu.edu.ua/26740/

11. Бруль Н. О. Ми – діти козацького роду : виховний захід. *Розкажіть онуку*. 2012. № 17-18. С. 36-37.

12. Бурак М.-Є. Козацькі традиції у діяльності сучасних дитячо-юнацьких об'єднань України. *Наукові праці.* 2023. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8032.

13. Васільєва Л. В. Втілення засад козацької педагогіки в освітньому процесі Тальнівського навчально-виховного комплексу в контексті сьогодення. *Сучасний погляд на використання змісту, методів і форм козацької педагогіки у контексті Нової української школи*. 2018. URL: http://library.ippro.com.ua/attachments/article/471/Сучасний%20погляд%20на%20використання%20змісту.pdf.

14. Владикін В. П. Дитячо-юнацька спілка «Козацьке братство». *Позакласний час*. 2011. № 8. С. 34-42.

15. Гльоза А. А., Левківський М. В. Педагогічні умови патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку. Ін*новаційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини*. 2018. Вип. 1. С. 244-247.

16. Гнатюк В. М. Пріоритети козацьких звичаїв і традицій у системі національного виховання молоді. *Освіта*. 2006. № 31. С. 6-7.

17. Гнатюк В. С., Черниш П. Д. Виховний ідеал – бути патріотом. *Початкова школа*. 2008. № 3. С. 36-40.

18. Головей Ю. О. Сучасні підходи до визначення рівня сформованості почуття патріотизму молодших школярів. *Початкова освіта : історія, проблеми, перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., присвяченої Дню початкової освіти (м. Ніжин, 19 жовт. 2018 р.). Ніжин, 2018. С. 51-54.

19. Гриців Т. Діагностика вихованості ціннісного ставлення до

батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*. 2018. Вип. 6. С. 79-84.

20. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019- %D0%BF#Text

21. Домчук М. П. Духовні вартості українців. Козацтво як втілення національного етичного ідеалу. *Позакласний час*. 2006. № 1-2. С. 77-80.

22. Заржицька Е. Легенди про козаків. Харків : Талант, 2016. 64 с.

23. Івашковський В. Специфіка та сутність виховання сучасної молоді на козацьких засадах. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 226-232.

24. Кириченко О. В. Козацька педагогіка. Харків : Вид. група Основа : Тріада плюс, 2008. 73 с.

25. Киричок В. А. Сучасні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності. *Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2010. Вип. 14. С. 134-144.

26. Кобиляков М. Виховання учнів на козацьких традиціях. *Освіта*. 2008. № 31. С. 4-5.

27. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : наук.-метод. зб. / уклад: В. Є. Берека І. К. Гіджеліцький, Н. М. Орловська. Кам'янець-Подільський : Вид. ПП Зволейко Д.Г., 2018. 472 с.

28. Концепція національно-патріотичного виховання в закладах освіти України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 р. № 527. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text.

29. Коркішко О. Критерії та рівні сформованості патріотичних почуттів молодших школярів. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: 2008. Вип. XL. С. 207-213.

30. Кубай Н. О. Виховуємо традиціями українського козацтва : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2018. 254 с.

31. Кудря О. Підготовка майбутніх учителів технологій до національно-

патріотичного виховання школярів в умовах НУШ. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету.* 2022. Вип. 4. С 71-78. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2022/4/11.pdf.

32. Кульчицький В. Педагогічна характеристика категорії «патріотичне виховання» в історичному аспекті. URL: https://nvkogpi.ucoz.ua/vupysk4/kulchytskii.pdf

33. Макогончук Н. Витоки та специфіка козацької педагогіки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2014. Вип. 3. С. 3-11.

34. Матящук В. П. Сучасне патріотичне виховання в школах України. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 384 с.

35. Мафтин Л. Виховні ідеали українського народу у змісті початкової освіти України і європейський контекст. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 13. С. 220-222.

36. Мельник Г., Рудницька Н. Педагогічні умови ефективного розвитку патріотичних почуттів у молодших школярів. *Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини*. 2012. Вип. 2. С. 349-351.

37. Мосіяшенко В. Українська козацька педагогіка. Українська етнопедагогіка. Суми : Університетська книга, 2019. 176 с.

38. Мосякова І. Ю. Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти» : практико орієнтований посібник. Київ : Педагогічна думка, 2019. 713 с.

39. Никончук С. Патріотичне виховання молодших школярів в системі навчально-виховної роботи школи І ступеня. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм*. 2017. Вип. 6. С. 185- 191.

40. Нікитчук С. Національно-патріотичне виховання молодшого школяра. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти*. 2016. Ч. ІІ. С. 111-116.

41. Нова українська школа : порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік.

Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

42. Паніна Л. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах нової української школи. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 1 (101). С. 118- 120.

43. Поліщук О. Виховання дітей на засадах української козацької педагогіки. *Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості дитини в умовах закладу дошкільної освіти і сім'ї* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 18 жовт. 2018 р.). Умань, 2018. С. 71-74.

44. Про Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання на період до 2025 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 р. № 673 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#n11.

45. Руденко . Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до теорії політичної модернізації : монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 2020. 364 с.

46. Система виховання національної самосвідомості учнів загальноосвітньої школи : метод. посіб. / за ред. Д. О. Тхоржевського. Київ : Видавничий відділ ТДПУ, 1999. 296 с.

47. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД, 2011. 336 с.

48. Сухомлинська О. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення. *Шлях освіти*. 2010. № 2. С. 10-14.

49. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. 3. С. 379 с.

50. Філімонова Т. В. Національно-патріотичне виховання особистості: педагогічний аспект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 2. С. 43-48.

51. Філіпчук Г. Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір : монографія. Чернівці : Друк АРТ, 2016. 304 с.

52. Харковенко Д. Патріотичне виховання молодших школярів – шлях до

життєвої компетентності. URL: https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/.

53. Цегельник О. Формування патріотичних почуттів в учнів початкових класів. URL: http://management.kr.sch.in.ua/konferencii_ta_seminaru/naukovopraktachna_internetkonferenciya_dlya_pedagogiv_yaki_zajmayutjsya_vihovnoyu_robotoyu/

54. Яцій О. М. Національно-патріотичне виховання учнів : методичні рекомендації. Одеса : Букаєв, 2019. 32 с.

55. Linda D. Smart Pedagogy of Game-based Learning. Riga : Springer Nature B.V., 2021. 238 p.

56. Opie I., Opie P. Children’s Games in Street and Playground. Oxford, MA : Oxford University Press, 2013. 464 s. URL: https://www.amazon.com/Childrens-Games-Street-Playground-Iona/dp/1782500324 (дата звернення: 02.10.2024).

57. Pyle A., Danniels E. A continuum of play-based learning : The role of the teacher in play-based pedagogy and the fear of hijacking play. *Early Education and Development.* 2017. № 28 (3). P. 27–289.

58. Zosh J. M., Hopkins E. J., Jensen H., Liu C., Neale D., Hirsh-Pasek K., Solis S. L., Whitebread D. Learning through play : A review of the evidence. White paper. The LEGO Foundatoin, 2017. 40 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтерв'ю для учнів «Моя сім'я»

1. Назви своє прізвище, ім'я та по батькові.
2. Назви прізвище, ім'я та по батькові батьків.
3. Ким за професією є твої батьки?
4. Чи працюють зараз твої бабусі та дідусі? Ким вони були за професією?
5. Що цікавого знаєш про прабабусь, прадідусів?
6. Чи є у вас вдома сімейний фотоальбом?
7. Чи зберігаються у вас вдома сімейні реліквії?
8. Як ви проводити свій вільний час в родині?
9. Чи існують в вашій сім'ї традиції?
10. Чи пам'ятаєш ти казки, вірші, оповідання, які тобі батьки розповідали, коли ти був маленький?

Додаток Б

Анкета для батьків

1. Прізвище, ім’я, по батькові.
2. Як ви думаєте, до якого покоління знають своїх рідних ваші діти?
3. Чи є в сім’ї реліквія? Яка саме?
4. Чи розглядаєте ви разом з дітьми сімейний фотоальбом?
5. Які сімейні традиції існують в вашій родині?
6. Які літературні твори ви читаєте (чи читали раніше) своїм дітям?

Додаток В

Вивчення виховного потенціалу родини та взаємодії батьків зі школою

1. Прізвище, ім’я, по батькові.

2. Вік, освіта

3. Соціальний стан

4. Склад сім’ї (повна чи неповна, багатодітна)

5. Скільки часу ви проводите разом з дітьми?

6. Які способи сімейного спілкування, притаманні вашій сім’ї та їх частота (родинні свята, прогулянки, перегляд передач, спортивні ігри, робота по дому, екскурсії, ваш варіант)

7. Як ви охарактеризуєте відносини між батьками і дітьми в сім’ї?

8. Чи вважаєте ви свою сім’ю культурно, психологічно та економічно благополучною?

9. Як часто ви відвідуєте батьківські збори? (завжди, часто, інколи, ніколи)

10. Чи відвідуєте ви масові шкільні або класні заходи? (завжди, часто, інколи, ніколи)

11. Чи спілкуєтеся ви з вчителем індивідуально стосовно проблем навчання дітей? (часто, інколи, коли викликає вчитель, ніколи)

12. Чи спілкуєтеся ви з вчителем стосовно проблем виховання? (часто, інколи, коли викликає вчитель, ніколи)

13. Чи влаштовує вас рівень просвітницької роботи в школі з проблем виховання? (так, ні, мені це не цікаво)

14. Чи вважаєте ви роботу школі з питання виховання дітей задовільною?

Додаток Г

Оцінювання показників якостей, що характеризують ставлення молодших школярів до своєї сім'ї, родини

Прізвище та ім'я учня	Розуміння сімейних норм та цінностей	Орієнтування в сімейному родоводі, національних традиціях свого роду	Повага до старших	Бажання допомагати старшим	Наслідування сімейних, національних традицій та звичаїв	**Загальний рівень**
	1.	2.	3.	4.	5.	6.

Шкала оцінювання

В (високий рівень) – розвинуто в достатній мірі, завжди проявляється

Д (достатній рівень) – розвинуто, часто проявляється

С (середній рівень) – проявляється іноді

Н (низький рівень) – не розвинуто і не проявляється

Додаток Д

Оцінювання показників якостей, що характеризують моральне ставлення до людей, толерантне ставлення до інших культур та націй

Прізвище та ім’я учня	Розуміння моральних цінностей	Чесність	Доброзичливість	Відповідальність	Справедливість	Толерантність	Вияв поваги до представників іншої нації	Вияв поваги до культури інших народів	**Загальний рівень**
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.

Шкала оцінювання

В (високий рівень) – розвинуто в достатній мірі, завжди проявляється

Д (достатній рівень) – розвинуто, часто проявляється

С (середній рівень) – проявляється іноді

Н (низький рівень) – не розвинуто і не проявляється

Додаток Е

Оцінка морального розвитку особистості

Стать _____
Вік _____
Освіта _____

Інструкція: „Оцініть, будь ласка, важливість для Вас наступних людських якостей і почуттів. Для оцінювання використовуйте наступні варіанти відповідей: 1 – дуже низька оцінка, 2 – низька, 3 – середня, 4 – висока, 5 – дуже висока”

Почуття / оцінка	1	2	3	4	5
1. Доброта					
2. Милосердя					
3. Любов до людей					
4. Безкорисливість					
5. Оптимізм					
6. Любов до життя					
7. Гідність					
8. Честь					
9. Почуття обов’язку					
10. Вірність					
11. Справедливість					
12. Чесність					
13. Моральна чистота					
14. Патріотизм					
15. Альтруїзм					
16. Совістливість					
17. Відповідальність					

Оцінювання морального розвитку особистості проводилась за показником морального розвитку (ПМР), який уявляє середнє арифметичне оцінок значимості для особистості 20 основних моральних цінностей, що виражається у відсотках:

$$\text{ПМР}=\sum_{i=1}^{i=20} P_i \ ,$$

де ПМР – значення показника морального розвитку, що виражений і відсотках %;

$\sum$ – знак суми;

P_i – значення і-тої ознака;

і – номер ознаки.

В межах даного методу оцінки морального розвитку особистості вимірюються в діапазоні від 20 % до 100 %. Для оцінки рівня ПМР пропонується використовувати наступну шкалу: 20–40 % – низький рівень ПМР, 41–60 % – середній, 61–80 % – достатній, 81–100 % – високий рівень ПМР.

Додаток Ж

Анкетування дітей з метою вивчення рівня сформованості патріотичних якостей, що характеризують ставлення до Батьківщини, рідного краю

1. Як називається наша країна?

2. В якому місті(селі) ти живеш? На якій вулиці? На честь кого названа твоя вулиця?

3. Які ти знаєш державні символи?

4. В чому значення блакитного та жовтого кольору на прапорі?

5. Які в тебе виникають почуття, коли звучить національний гімн?

6. Яких відомих українців ти знаєш?

7. Якою мовою ти частіше розмовляєш?

8. Чи знаєш ти, що таке Конституція? Що ти можеш про неї розповісти?

9. Які є в людей права та обов’язки?

10. Не дивлячись на те, що ти ще дитина, чи є в тебе права та обов’язки? Які саме?

11. Чи слухаєш ти по радіо (дивишся по телевізору) передачі про події у світі?

12. Чи запитуєш ти вдома дорослих про незрозумілі тобі слова з передач про події у світі?

Додаток И

Оцінювання показників якостей, що характеризують ставлення молодших школярів до Батьківщини, рідного краю

Прізвище та ім'я учня	Знання державних символів України	Бажання більше дізнатися про культурні надбання рідного краю	Дотримання культурних традицій та звичаїв українського народу	Участь у справах суспільно-патріотичної спрямованості	**Загальний рівень**
1.	2.	3.	4.	5.	6.

Шкала оцінювання

В (високий рівень) – розвинуто в достатній мірі, завжди проявляється

Д (достатній рівень) – розвинуто, часто проявляється

С (середній рівень) – проявляється іноді

Н (низький рівень) – не розвинуто і не проявляється

Додаток К

Анкетування батьків і вчителів з метою вивчення рівня сформованості патріотичних якостей

1. Як ви розумієте поняття «патріотизм»?
2. Що для Вас означає бути патріотом?
3. Чи потрібно виховувати дітей патріотами? Чому?
4. Що сприятиме в сім'ї формуванню патріотичних рис дітей?
5. Чи вважаєте ви себе патріотом? (Безумовно ні, скоріше ні, скоріше так, безумовно так)

Додаток Л

Анкета для дітей з метою вивчення рівня сформованості патріотичних якостей

1. Як ви розумієте поняття «патріотизм»?
2. Що для Вас означає бути патріотом?
3. Чи потрібно бути патріотами? Чому?
4. Що робить патріот?
5. Чи вважаєте ви себе патріотом України? (Безумовно ні, скоріше ні, скоріше так, безумовно так)

Додаток М

Створення умов формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії батьків і вчителів

Напрям діяльності	Зміст діяльності	Умови ефективності
Констатувальний етап експерименту	1. Вивчення шкільного середовища 2. Вивчення особливостей сімейного середовища 3. Вивчення особистості школярів, педагогів, батьків 4. Діагностика стану патріотичного виховання в школі	1. Пакет діагностичних методик 2. Професійна підготовка педагогів з питання педагогічної діагностики 3. Наявність критеріїв, показників, параметрів вихованості
Формування цільової установки	Визначення мети, задач, принципів, напрямків системи роботи з формування патріотичних якостей та змісту діяльності школярів, батьків, педагогів	1. Поінформованість педагогів та батьків з питання актуальності розвитку патріотичних якостей школярів 2. Оголошення даних рівня реального розвитку патріотичних якостей молодших школярів
Створення передумов соціально-психологічної єдності колективу батьків та педагогів	1.Створення сприятливого психологічного настрою в педагогічному та батьківському середовищі 2.Формування активного позитивного ставлення до процесу розвитку патріотизму 3.Удосконалення теоретичної та методичної підготовки вчителів 4.Обговорення моделі сформованості патріотичних якостей 5.Демонстрація нестандартних творчих форм роботи з учнями	1.Готовність вчителів та батьків до спільної діяльності по формуванню патріотичних якостей 2.Єдність цілей, методів роботи педагогів та батьків 3.Аналіз педагогічної доцільності та ефективності форм роботи, що використовуються 4.Вивчення ППД, нових технологій організації виховної роботи

Продовження таблиці

Відпрацювання найбільш ефективних форм та методів виховного впливу	1.Реалізація комплексу форм та методів роботи з учнями 2.Організація та стимулювання позаурочної діяльності 3.Поява нових традицій 4.Удосконалення старих та народження нових форм роботи	1.Володіння вчителями формами та методами активізації пізнавальної діяльності, колективної творчості учнів на уроках 2.Включення дітей та батьків в спільну діяльність 3.Відповідність діяльності психологічним особливостям учнів 4.Включення учнів в різноманітні види соціально значущої діяльності 5.Індивідуальний педагогічний вплив на кожного учня

Додаток Н

Тематика інформаційних хвилинок для молодших школярів

Державні свята		Народні та релігійні свята	
21.09	День Миру	**21.09**	Різдво Пресвятої Богородиці
01.10	Міжнародний день людей похилого віку	**14.10**	Покрова
14.10	День українського козацтва День захисника України	**14.12**	Наума
09.11	День української писемності та мови	**19.12**	Миколи Чудотворця
06.12	Дня збройних сил України	**06.01**	Свят - вечір
10.12	Міжнародний день прав людини	**07.01**	Різдво Христове
22.01	День соборності України	**13.12**	Меланки. Щедра кутя
21.02	Міжнародний день рідної мови	**14.01**	Новий старий рік. Василя
23.02	День захисника Батьківщини	**19.01**	Хрещення Господнє
08.03	Міжнародний жіночий день		Масляна неділя
9–10.03	Шевченківські дні	**15.02**	Стрітення Господнє
18.04	День пам’яток історії та культури	**07.04**	Благовіщення Пресвятої Богородиці
22.04	День землі		Вербна неділя
26.04	День пам’яті жертв радіаційних аварій та катастроф		Великдень
1–2.05	День міжнародної солідарності трудящих		Трійця
09.05	Дня Перемоги		Зелений тиждень
	День Матері	**07.07**	Свято Івана Купала
15.05	Міжнародний день сім’ї		
28.06	День Конституції України		
23.08	День державного прапора України		
24.08	День незалежності України		
24.08	День незалежності України		

Додаток П

Проєкт «Екологічна абетка»

4 клас

Мета проєкту: розширити поняття учнів про довкілля, продовжувати краєзнавчу роботу з дітьми; узагальнювати та розширювати знання учнів про проблеми міста, країни; формувати у дітей уміння брати на себе відповідальність за чистоту свого міста; виховувати почуття патріотизму, любов до своєї країни, міста, до природи.

Обладнання: мультимедійна дошка, учнівські проекти по темі, відеозапис «Природа України», «Український степ», фото, аудіо та відео матеріали тварин, рослин, водоймищ тощо.

Попередня робота:

- розподіл на підгрупи, підготовка учнів до роботи над виховним проектом;
- виставка малюнків, виконаних вдома спільно з батьками «Рідна Земля»;
- випуск стіннівок «Охорона природи» (за тематикою підгруп);
- фоторепортажі: «Чорні сторінки мого міста» (відображення теми забруднення міста) та «Я зробив користь природі»;
- проведення виховного заходу «Земля – наш дім».

Хід виховного заходу

I. **Організаційний момент**

II. Вступна частина

1.Перегляд відеозапису «Природа України».

2. Обговорення виставки малюнків, виконаних вдома спільно з батьками на тему «Рідна Земля».

3. Слово вчителя

– Чи сподобалась вам краса природи України?

– Дійсно, ми з вами переглянули чудові пейзажі української природи. Проте, з одного боку, кінець XX століття безперечно довів, що розвиток науки і

техніки дає людині чимало благ. Але з іншого, люди зрозуміли, що за благо яке створює прогрес для людини, розплачується сама природа.

– Які негативні наслідки діяльності людини ви можете назвати? (міліють річки, забруднюється повітря, ґрунт, вирубують ліси, зникають деякі види тварин і рослин).

– А що відбувається у нашому місті? Хто в цьому винен?

(Перегляд фоторепортажу «Чорні сторінки мого міста»)

4. Виступ керівників підгруп

1. Ми звертаємось до присутніх тут зі своїм застереженням «Земля, наш спільний дім, в небезпеці».

2. Щороку у ріки, озера, моря скидається до 6 кубометрів забрудненої води, а це шкідливі речовини.

3. Хмари несуть кислотні дощі, пилові бурі, а наслідки Чорнобильської катастрофи не знають державних кордонів.

4. За підрахунками вчених, за три з половиною століття із планети безповоротно щезли 46 видів ссавців і 94 види птахів. Ліси зникають з величезною швидкістю.

III. Виступ-розповідь учасників груп.

– Сьогодні, на нашому занятті ми спробуємо знайти шляхи вирішення тих проблем, що виникли у природі. Для цього запрошую до розмови учасників груп.

1. Група «Чиста хмаринка» – проблемна тема «Охорона повітря».

Куди ступиш – всюди маєш
Хоч не бачиш, та вживаєш
Якщо чисте – то прозоре,
Якщо хімія – то горе.

– Це звичайно повітря. Природа дає нам повітря без кольору, запаху, насичене вдосталь киснем – таким, яким воно необхідне людині. Та людина часто недбало ставиться до цього безцінного дару.

– Основними компонентами атмосфери є азот, кисень і аргон, велике значення мають малі домішки таких газів, як вуглекислого, метану тощо. Життя, що існує на Землі, за мільярди років кардинально змінило склад її атмосфери.

Атмосферне повітря можна вважати лише умовно невичерпним природним ресурсом. Людині ж потрібне повітря певної якості, а під впливом її діяльності склад повітря дедалі погіршуються. На Землі вже практично не залишилося таких ділянок, де повітря і клімат зберігають свою первісну якість, а в деяких промислових центрах стан клімату став уже просто загрозливим для здоров'я.

Дослід зі свічкою.

Учні спостерігають, як під час горіння виділяється киптява, в результаті чого дно блюдця стає чорним.

– Повітря захищає все живе на землі, відміряє дозу сонячної енергії безпечної на Землі. Інакше б вона нагрілась вдень до 100 градусів Цельсію, а вночі охолодилась – до 100.

– Якщо людина може прожити без їжі більше місяця, без води – 5 днів, то без кисню не більше трьох хвилин.

– Уже є точні дані про згубний вплив посилення ультрафіолетового випромінювання на здоров'я людини. Це випромінювання шкідливе для шкіри, очей і для імунної системи, яка стає більш уразливою для інфекцій.

Що потрібно зробити дорослим

1. Не підпалювати опале листя.
2. Не зловживати отрутохімікатами.
3. Відмовитися від фреонів.
4. Збудувати очисні споруди.
5. Використовувати сонячні двигуни.

Що можемо зробити ми, діти.

1. Посадити дерева.
2. Не ламати вже посаджені дерева, кущі.
3. Не зривати квіти.

2. «Чиста річечка» – Охорона водойм

В'ється стрічка голуба, де трава зелена,

Напуває стрічка ця ясена і клена,

У спекотний літній день радо зустрічає

І привітно до гостей хвильками киває.

Вода – це прекрасна рідина,
Життя без неї неможливе,
Без запаху й смаку вона.
Корисна і завжди важлива.
Оазис там, де є вода,
А де нема – пустеля дика.

– У річці життя вирує: снують у воді маленькі рибки, комахи, повзають лічинки, молюски та п’явки. В одній краплині живе дуже багато тварин і рослин.

Демонструється зображення краплинки під мікроскопом у збільшеному вигляді.

– Істоти з чорними цяточками – це амеби. Схожі на туфельку – це інфузорії туфельки, а квіти – це інфузорії трубачі. Це найдрібніші тварини.

– Крім найдрібніших істот, в річці можна побачити водяних блошок, рачків і дафній. Так, якби не дафнії, річка переповнилась би дрібними істотами. А молюск – пропускає крізь себе воду і таким чином, очищує 40–50 л води.

– З давніх давен у водоймах прали одяг, різні речі. Користуючись господарчим милом, люди не завдають шкоди живим організмам. Під дією сучасних миючих засобів, пральних порошків змінюється поверхня води і тонуть водомірки, молюски, личинки комарів, які дихають, прикріплюючись до поверхні плівки. При потраплянні у воду хімічних речовин перестають розвиватися і гинуть ікринки риб, жаб.

– 97 процентів на землі – це солона вода. Для мешканців планети потрібна прісна вода. А вона в льодовиках Антарктиди, Арктики, Гренландії, високих гір, підземних вод. І ці запаси приховані від людини.

– Чим ще на вашу думку забруднюються річки?

– Великої шкоди воді завдають атомні і теплоелектростанції. Стічні води й токсичні речовини виснажують і отруюють джерела прісної води.

– Відновлення чистої води в природі триває 300 – 400 років. А вдома, щоб вода не псувалася, в неї опускають предмети із срібла. Срібло, як відомо, вбиває мікроби.

– Які б заборонні знаки ви б поставили на березі річки?

– Сьогодні ми дізнались про деяких мешканців річок і зрозуміли, що річка – це не лише вода. Це дім, де живуть різні і незвичайні істоти. Чиста вода потрібна всім, без неї неможливе життя на Землі.

Як економити воду вдома?

– Навіть незначні зміни у наших щоденних звичках можуть сприятиекономії води.

1. Чищення зубів

Практичне завдання

– Як часто ви чистите зуби? Хто нам продемонструє процесс чищення?(За припущенням, учень підійдедо раковини, відкриє кран та почне чистити зуби, поки вода тектиме.Якщо учень діятиме таким чином, альтернативи економії води є очевидними.Якщо ні, доброволець показав позитивний приклад.)

– Чи існує інший, більш економічний, спосіб чищення зубів? (Наприклад, слід включити воду тільки під час промивання зубної щіткиабо прополіскування рота та виключити під час самого процесу чищення.)

– Скільки води можна зекономити у такий спосіб?

2. Миття посуду

– Перед миттям посуду звільніть йоговід залишків їжі.

– Не мийте посуд під проточною водою,закрийте раковину пробкою та наберіть водудля замочування посуду. Це збережеполовину кількості води, що зазвичайвикористовується.

– Коли миєте фрукти та овочі, закривайтераковину пробкою.

– Охолодження гарячих предметів підпроточною водою є неекономним.

Нагадайте вдома батькам

– Вмикати пральну машину потрібно лише приповному завантаженні.

– Замочувате дуже брудний одяг в окремому тазі з порошком до пранняу пральній машині.

– Не поливати сад та город питною водою. Використовувати колодязну або назбиранудощову воду.

– Приймати душ замість ванни.

Фізхвилинка

Гра «Знайди свій дім». Зміст гри: кожен із гравців отримує назву певної тварини чи рослини. Кілька з них, що стоять на відстані 3–5 метрів від всіх учнів та за кілька метрів один від одного, за командою вчителя показують назви угрупувань, до яких відносяться їх тварини, а учні, що стоять в ряд, наввипередки біжать до учня, де їхня тварина чи рослина зустрічається. Виграє та команда, що першою прибіжить та візьметься за руки.

3. <u>Група «Чиста земля» – проблемна тема «Охорона ґрунтів».</u>

– Земля виконує шість основних функцій. Це:

• в землі відбувається розклад відмерлих тварин і рослин;

• це фільтр, що очищує підземні води;

• це місце існування багатьох видів мікроорганізмів,грибів, рослин і тварин, що живутьта розмножуються в землі або на її поверхні;

• материнські породи землі слугують фізичноюосновою будинків, споруд, транспортноїта інших інфраструктур;

• джерело сировини та відновлюваних джереленергії (наприклад, солома, торф, деревина тощо);

• середовище, разом з яким зберігаються цінні об’єкти історичної та культурної спадщини.

Кожен з нас може внести свою частку в охорону ґрунтів наступним чином:

1. По-перше, не засмічувати. Купувати продукти у багаторазовій упаковці та здавати її потім до пунктів прийому вторинної сировини або ж викидати у спеціальні контейнери.

2. На екскурсію або у похід краще взяти посуд багаторазового використання замість «зручного» одноразового.

3. На місці відпочинку необхідно завжди прибирати сміття не лише за собою, а й за попередніми відпочивальниками, якщо вони виявилися недостатньо культурними і не розуміють необхідності цього.

4. Під час екскурсії або походу не слід без необхідності протоптувати нові стежки.

5. Відпочиваючи на природі, слід розводити вогонь лише у спеціально відведених для цього місцях або робити це, облаштувавши вогнище так, щоб не виникла пожежа, а шкода ґрунту або лісовому покриттю була мінімальною.

4. Група «Флора і фауна» – проблемна тема «Охорона живої природи»

Виходять учнів – Флора і Фауна

Фауна

Я богиня тваринного світу.

Треба, щоб в лісі для лиса і лося

Місця живого хоч трохи знайшлося.

Треба ще рибок малих і великих

В чистих-пречистих

Озерах і ріках.

Учень

Зникають і тварини , і рослини…

Так, дуже сумно, що природа гине.

Рослини– це краса Землі барвиста ,

Без них навіть мистецтво втратить змісту!

Планета є для кожного оселя,

Нема рослин , тварин , Земля-пустеля.

«Чорні» сторінки Червоної книги

Демонстрація фото зниклих тварин України

Тур, дикий бик – повністю зник з обличчя Землі. Цей могутній звір залишився в пам’яті людей в казках, переказах, легендах, в скульптурі та живописі. Від нього залишилися прізвища, імена героїв-князів, назви сіл, річок

та угідь: Буй-Тур, Тур'я поляна, Турчин та ін..Тур – первісний бик, є предком сотні порід великої рогатої худоби. Тур був надзвичайно красивою твариною. Високий, мускулистий, з гордо посадженою головою на могутній шиї, з довгими світлими рогами, спрямованими вперед і вбоки. Тури мали дикий норов, не боялись вони ні людини, ні звіра. Однак, турів, колись численних в Україні, ставало дедалі менше. Причина – зростання господарської діяльності людини.

Соболь. Хто не чув про цього хутряного звіра, що живе у наші дні в далекій сибірській тайзі. Тіло у нього гнучке, рухи – дуже граційні. Пухнастий хвіст довгий. Соболь живе переважно на землі, а на дерева вилазить лише зрідка, щоб обстежити гнізда та сховатися івід ворогів. Живиться соболь гризунами, бурундуками, білками, землерийками, птахами, але полюбляє і рослинну їжу: ягоди і горіхи. Виявляється соболі були поширені в давнину і на території України. Колись їх було багато в лісах, на них полювали, їх хутром торгували. З часом соболів ставало менше в наших лісах, а тепер їх зовсім у нас немає.

Ще в минулому столітті на території України було багато ***зайців-біляків***, про яки кажуть: «взимку – білий, а влітку – сірий». Насправді заєць-біляк влітку рудо-бурий, а не сірий, а взимку він білосніжний і лише кінчики вух – чорні. Подекуди зайців-біляків було навіть більше, ніж зайців-русаків. У наш час зайці-біляки зникли, можливо через малосніжні зими. Залишилися в Україні лише зайці-русаки, у яки забарвлення хура протягом року майже не змінюється. Зайці-біляки занесені до Червоної книги України. Отже, ще залишається надія на відновлення їх чисельності.

– Таких тварин, що зовсім зникли з території України або залишилось в невеликій кількості, насправді дуже багато.

Демонстрація зображень тварин.

– А ось чудові квітки, занесені до червоної книги.

Демонстрація рослин.

Флора

Я володарка рослинного світу

Чи знаєте, що мені треба?

Чистого дощику й синього неба.

Треба і чути і бачити літом

Як заливається жайвір над житом.

Користь рослин – Гра «Вгадай лікарську рослину за описом»

1. У лісі ця рослина досить поширена. Вона постійно нагадує про себе тим, що дуже «кусається». Яка користь від неї людини? (Кропива)

«Кусається» – бо її стебло та листя опушене жалючими волосками. Стінки волосків містять кремній, вони легко відламуються і ранять шкіру, куди потрапляє їдка речовина і викликає пекучість. Кропива корисна тим, що містить багато вітамінів, завдяки чому здавна використовується народній медицині.

2. У лісі зустрічається рослина, яка наче тільки й чекає, щоб до неї доторкнулись люди або тварини, вона вмить чіпляється за них. Що це за рослина? (череда)

Користь – лікування шкіри.

3. Серед різнотрав'я у лісі впадають в очі золотаво-жовті квітки звіробою звичайного. Що це за дивна назва і невже й справді ця рослина вбиває звірів? (звіробій)

Звіробій так називається, тому що є отруйним для тварин.

Користь – хвороби органів травлення

Учень

Людино мила! Людино добра!

Не рви трави товсті жмутки

Не рви в букети квіти,

Все що навколо бачиш ти

Рости повинно й жити.

Дерева, друже, не ламай

Вони твої легені

Змайструй шпаківню

Посади калину біля хати

В природу із добром іди
Вона тобі як мати.
Й віддячить за добро тобі
Земля теплом родинним
Люби і бережи її
Будь гідним її сином.

IV. Підсумок виховного заходу

Земля – наш дім, який заслуговує на нашу любов. Кожний з нас – годується від землю. Погано їй– і нам недобре. Подумайте, що конкретно ви можете зробити корисного землі.

Гра «Дарунки землі». Дітям роздаютьсяквітки з українського віночка і вони записують чим саме можуть допомогти природі.

Щоб кожен день життя свого земного
Ви в злагоді з природою жили,
А ваші мрії й плідна праця
Відродження Природи принесли.
Не зірви маленьку квітку,
Хай росте, несе у світ красу.
І березовим таночком,
Замилуйся у ліску.
Так багато у природі,
Є беззахисних творінь.
Збережи чарівність світу,
Для наступних поколінь!

Подарунок від вчителя

Мініфільм про український степ

Додаток Р

КТС «Козацькі забави»

Сімейне змагання

Мета: розкрити кращі традиції козацького родинного виховання дітей, сформувати певні вміння і навички добирати матеріали зі скарбниці козацької мудрості, залучити батьків до спільної роботи, розвивати спритність, витривалість, виховувати почуття любові, поваги до батьків.

Попередня робота:

1. Обрати журі.
2. Розподілити дітей та батьків на команди.
3. Завдання учасникам команд:
   - придумати назву команди та обрати ватажка;
   - зібрати прислів'я та приказки про козаків;
   - приготувати традиційну козацьку страву.

Обладнання: грамоти, записи козацьких пісень, реквізити для конкурсів.

Хід змагання

Звучать українські козацькі пісні про сім'ю, про взаємини між членами родини.

Вчитель

– Сьогодні наше свято присвячено козацькій родині. А точніше – нашій родині, бо всі ми – нащадки козацьких традицій, козацької мудрості сімейного виховання.

Учень

Сьогодні свято всіх зустріне,
Сьогодні вже козацтво тут.
І в цьому залі радість лине,
Козацькі ігри всіх нас ждуть.

Учень

Любіть рідну землю, як матір свою,

Їлюбіть, наче хортицьке братство.

Лилась за Вкраїну кров у бою

Лицарів волі – козацтва.

Учень

Ми прийшли сюди сьогодні,

Щоб вести запеклий бій,

Тільки ні, не кулаками.

А в веселій дружній грі.

Учень

Для боротьби ми не збирали

Ані рушниць, ані гармат,

Здоров'я повен міх набрали,

Вистачить його для всіх команд.

Учень

Козаки– це вільні люди!

Козаки – безстрашні люди!

Козаки – борці за волю,

Й за народну щасливу долю!

Учень

Козак – чесна, сміливa людина,

Найдорожча йому – Україна!

Козак – усім народам друг,

І лицарський у нього дух!

1 змагання

Гра «Швидкі вершники»: між ногами м'яч-кінь, у руках палка-шабля. Дострибати до воріт. Вдарити шаблею по дзвіночку та повернутися назад.

2 змагання

Гра «Перетягування команди»

3 змагання

Конкурс «Хто знає найбільше козацьких прислів’їв та приказок»

Вчитель

– Пропоную перенестися у світ козацької родини. Учасники команд готували козацькі прислів’я та приказки. Зараз ми з’ясуємо, хто підібрав найбільше прислів’їв та приказок.

Приклади :

Козацьке дитя не бавиться без пуття.

У козацькій родині всі діти любимі.

Козацька сім’я – всім взірець.

Справжній козак поляже кістьми, а не зрадить ні неньці, ні сім’ї.

4 змагання

Гра «Піднімання гир» (для батьків)

5 змагання

Запрошують по дві дівчини та по дві мами з кожної команди. Завдання – за 3 хвилини пришити якомога більше ґудзиків.

6 змагання

Гра «Втеча полоненого козака з полону»: стрибки у мішках.

7 змагання

Гра «Допомога пораненому» запрошується по одній мамі та батьку з команди: жінки бинтують голови козакам.

8 змагання

Гра «Проліз через тунель»: пролізти через довгі мішки та передати естафету.

9 змагання

Гра «Посадка і збирання картоплі»: перший учасник садить картоплю (викладає на підлогу), а наступний – збирає і передає естафету.

Підведення підсумків. Вручення грамот переможцям та всім учасникам.

Учень

Рідна земле моя,

Рідно край мій зелений,

Пісня в шелесті трав,

Промінь сонця в росі.

Ти нам щиро даєш,

Україно, натхнення,

Ти до сонця ведеш

Всіх своїх козачат.

Учень

Скільки світлих доріг

Ти для нас відкриваєш,

Скільки нових зірок

Край космічний ведеш…

Кров козацька у нас,

Запорозька в нас вдача.

Найдорожча з усіх

Україна для нас.

Вчитель

У козацьких сім’ях і харчування було незвичайним. Звичайно всі полюбляли куліш і борщі. А ще в козацьких сім’ях полюбляли вареники з картоплею, м’ясом, печінкою, вишнями. Не на останньому місці були різні види печені, риба смажена, пампушки, пиріжки, узвар. То ж пропонується всім відвідати наш козацький шинок сімейних страв і скуштувати тих страв, які приготували матусі та бабусі наших учнів.

Додаток С

Використання українських народних ігор в освітньому процесі

А ми просо сіяли

Дівчатка та хлопчики розділяються на дві однакові групи. Гравці з першої групи співають і наступають на супротивників, роблячи вперед кілька кроків і знову відходячи, гравці другої команди відповідають, виконуючи ті ж рухи.

– А ми просо сіяли, сіяли,

– Ой дід ладо, сіяли, сіяли.

– А ми просо витопчем, витопчем,

– Ой дід ладо, витопчем, витопчем.

– Та як же вам витоптать, витоптать?

– А ми коні випустим, випустим.

– А ми коні переймем, переймем.

– Да чим вам перейнять, перейнять?

– Ой шовковим поводом, поводом.

– А ми коні викупим, викупим.

– А за що вам викупить, викупить?

– А ми дамо сто рублів, сто рублів.

– Не візьмемо й тисячі, тисячі.

– А ми дамо дівчину, дівчину.

– А ми дівчину візьмемо, візьмемо.

Нашого полку убуде, убуде.

Нашого – прибуде, прибуде.

З другого ряду дівчинка перебігає у перший. Гра продовжується, поки всі не перебіжать у другий ряд.

Горобейко

Дівчата беруться за руки і співають:

А в Горобейка Жінка Маленька:

Сидить на Кілочку, пряде на сорочку

Що виведе нитку – Гороб'ю на Свитку.

Остануться кінці – Гороб'ю на Штанці,

Остануться торочки – Гороб'ю на Сорочки.

Під час співу дві крайніх дівчини підіймають руки і пропускають попід ними всіх інших.

Гравці стоять у ряд один за одним, узявшись ззаду за пояс, ходять у різних напрямах – прямо, кружком в'ються. У цей час, коли вони так ходять, „сірий кіт", тобто гравець, який стоїть першим і усіх водить, запитує:

- А є миші в стозі?

Ті, що стоять у ряду останніми і називаються мишами, відповідають:

- Є!

- А не бояться кота?

- Ні.

- Ой як кіт вусами поворушить, то всіх мишей подушить!

За цими словами кіт ловить мишей. Кого спіймає, той стає котом, а кіт – мишею.

Коза

Перед грою вибирається коза. Її підводять до стінки, сідають віддалік і кричать:

- Коза, коза, бе-е.

Коза сердиться, тупає ногами, говорить, що всіх переколе. Потім гладять її по спині і запитують:

- Коза, коза, де ти була?

- Травку їла.

- Чого сюди прийшла?

- Одпочити.

Після цього слова діти всі тікають, коза ганяється за ними. Кого вона зловить, той стає козою. Гра починається спочатку.

В цій грі коза приговорює такі куплети:

Я коза дереза,

Півбока луплена.

За копу куплена.

Ту-пу, ту-пу ногами,

Сколю тебе рогами,

Лапками загребу,

Хвостиком замету.

Бррр…